

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Bakalářská práce
O čem sní ženy v církvi
Jitka Sklenářová

Knihovna Jabok

4 244800 208457

PC: 1245-d.....

TS:.....

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Michael Martinek, Th.D.

Praha 2006

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji vedoucímu diplomové práce za odborné vedení, cenné rady a připomínky a za čas, který mi věnoval.

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a v seznamu pramenů a literatury uvedla veškeré informační zdroje, které jsem použila.

V Praze dne 4. ledna 2007

OBSAH

Úvod.....	5
1 Biblické základy	7
1.1 Pohled Starého zákona.....	7
1.1.1 Biblická antropologie ve zprávách o stvoření.....	7
1.1.2 Další zmínky o ženách v SZ	12
1.2 Žena v NZ.....	13
1.2.1 Ježíš a ženy	14
1.2.2 Žena v křesťanské obci	17
1.2.3 Funkce žen v prvotní církvi.....	22
2 Církev a ženy dnes	27
2.1 Ženy v církevních dokumentech	30
2.2 Možnosti uplatnění ženy v současné církvi	35
2.3 Feministická teologie	42
3 O čem sní ženy v církvi	47
3.1 Metodická část	47
3.2 Vyhodnocení sondy.....	48
3.2.1 Vyhodnocení sociologických dat:.....	48
3.2.2 vyhodnocení zjišťujících otázek:.....	50
3.3 Shrnutí výsledků sondy	52
Závěr	53
4 Resumé	55
5 Přehled použitých zkratk.....	56
5.1 Zkratky citovaných knih Písma svatého.....	56
5.2 Zkratky církevních dokumentů.....	57

5.3	Ostatní zkratky.....	57
6	Přehled použité literatury.....	58
6.1	Církevní dokumenty	58
6.2	Literatura	58
6.3	Časopisy:	60
6.4	Internetové zdroje:	61
7	Příloha	62
7.1	Dotazník.....	62

ÚVOD

Žijeme v době, ve které se nejen na poli veřejném, ale i církevním uvažuje o lidské důstojnosti. V poslední době se mluví a hojně diskutuje zvláště o důstojnosti ženy. Uvažuje se o jejích právech a povinnostech nejen v širším společenství – otázky pracovního uplatnění, důstojné odměně za práci, právo na rovné příležitosti atd., ale i v oblasti soukromé, tzn. v rodině, církvi, politické straně aj. Církev v tomto směru nezůstává pozadu a neustále se zajímá o vše, co se týká života mužů i žen.¹ Díky učení Jana Pavla II. se otázky ohledně mužů a žen, potažmo lidské důstojnosti, práva, svobody, sebeurčení dostávají stále do popředí. Stále nová uvažování, bádání, diskuse mají být výchozím bodem pro nová hledání a chápání člověka uvnitř samotné církve. Cílem tohoto hledání je pak společné úsilí o rozvoj stále opravdovějších vztahů.

Název mé práce napovídá, že objektem mého bádání budou právě ženy. Přesněji řečeno ženy v katolické církvi. Existují dohady, že v tomto tisíciletí začne epocha žen. Znamenalo by to, že se ženě konečně dostane plného uznání a uplatní se její přednosti? Že i uvnitř církve najde žena své nové místo, které již nebude ovlivněno množstvím předsudků a znevýhodnění? Pokud by epocha žen skutečně nastala, je nutné podívat se na to, jak byla doposud chápána a hodnocena.

Cílem mé práce je nastínění optiky, kterou se církve na ženy dívala v minulosti, a jak se mění její pohled v současnosti. Budu se zabývat možnostmi uplatnění ženy, a to nejen v církvi prvotní, ale i současné. Nedílnou součástí této práce bude i základní seznámení s feministickou teologií. Celou práci chci pak uzavřít vyhodnocením ilustrační sondy, která je praktickou částí mé práce. Tato sonda si

¹ Kongregace pro nauku víry. *List biskupům katolické církve o spolupráci mužů žen v církvi a ve světě*. ČBK 2004. s. 1.

klade za cíl nastítnit odpověď na otázku: O čem sní ženy v katolické církvi?

1 BIBLICKÉ ZÁKLADY

Základním kamenem, na kterém musíme začít stavět, pokud se zabýváme otázkou ženy a jejího postavení v církvi, je biblická zvěst o stvoření tak, jak nám ji představuje kniha Genesis. „Toto biblické místo ze Starého zákona patří k základním zdrojům toho, co se v odborných teologických kruzích nazývá „učení o člověku“. Jde o tzv. nauku o obrazu či podobnosti (imago Dei), podle níž je člověk ve vztahu k Bohu chápán jako jeho blízký, jemu podobný partner.“² V knize Genesis se dostáváme na úplný počátek biblické zvěsti – jsme postupně seznamováni se stvořitelským záměrem Božím, na jehož konci se setkáváme s vrcholným dílem: stvořením člověka jako muže a ženy.

Dalším výchozím bodem při zjišťování pohledu na ženy v prvotní církvi jsou zprávy evangelií: Ježíšův vlastní příklad chování k ženám, který byl na svou dobu vskutku revoluční, a v neposlední řadě také listy svatého Pavla, které zachycují již konkrétní problémy právě vznikajících církevních obcí.

1.1 Pohled Starého zákona

1.1.1 **Biblická antropologie ve zprávách o stvoření**

V prvním úryvku – tzv. kněžském spisu (Gn 1,1 – 2,4) se popisuje stvořitelská moc Božího slova. Sdružují se světlo a tma, moře a souš, den a noc, byliny a stromy, ryby a ptáci, všichni „podle svých druhů“. Rodí se uspořádaný svět, počínaje rozdílnostmi, které ale na druhou stranu plodí vztahy. Tím je načrtnut základní obraz, do kterého je pak také umístěno stvoření lidstva.³

² Trojan, J. S. *Idea lidských práv v české duchovní tradici*. Oikoymenth 2002. s. 18.

³ Srv. *List biskupům katolické církve o spolupráci mužů a žen v církvi a ve světě*. s. 3.

„I řekl Bůh: „Učiňme člověka, aby byl naším obrazem podle naší podoby (...). Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem, stvořil ho, aby byl obrazem Božím, jako muže a ženu je stvořil.“⁴

Bůh sám se rozhodl stvořit člověka, rozhodl se ho stvořit jako muže a ženu k svému obrazu, ke své podobě. Žena i muž jsou Božím dílem a před Bohem stojí jako partneři, jako ti, kteří pouze tím, že svou polaritu spojí, vytvoří opravdovou jednotu.

Za zmínku stojí to, že když se v Písmu mluví o člověku, nemluví se o druzích, národech ani rasách, jak je tomu u jiného živého tvorstva, před Bohem stojí člověk jako takový a žádný rozdíl nemůže být považován za dělítko. Je dán pouze jediný rozdíl a ten je dán Bohem: polarita člověka jako muže a ženy.⁵

Krátký výrok Gn 1,27 nepřipouští zbožštění svého mužství či ženství, oba, muž i žena jsou nazváni člověkem. Muž i žena jsou si před Bohem absolutně rovni.

Josef Zvěřina k tomuto říká: „Člověk existuje konkrétně jako muž a žena, přesněji podle Písma jako člověk mužský a ženský. Mezi mužem a ženou není podstatný rozdíl, neexistují ani zcela jednoznačné rozdíly specifické, nýbrž existují dva jevy a dvě konkretizace lidského rodu, jedné Boží myšlenky; jeden Boží obraz. Muž i žena jsou stejným Božím obrazem; oba jsou Adamem, oba mají společné jméno člověk.“⁶

Druhá, jahvistická zpráva vychází z jiného zorného úhlu: chce nás přivést ke kontemplaci ženy v její specifické úloze, nakolik se odlišuje od muže a přichází jej jaksí završit.⁷ Svým důrazem jasně potvrzuje důležitost pohlavní rozdílnosti.

„V základech tohoto vyprávění je možno vidět koncepce, které se objevují například v mýtu, který vypravuje Platón, podle něhož byl člověk původně sférický, neboť byl sám v sobě kompletní a soběstačný. Avšak jako trest za jeho pýchu ho Zeus rozpoltil, a proto nyní nepřestává toužit po své druhé polovině a putuje za ní, aby tak

⁴ Gn 1,26 – 27.

⁵ Srv. Kol. aut. *Výklady ke Starému zákonu I.* Kalich 1991. s. 26.

⁶ Zvěřina, Josef. Člověk jako muž a žena. *TT* 5/1994. s. 148.

zнову nalezl svou kompletnost.“⁸

„I řekl Bůh: „Není dobré, aby člověk byl sám. Učiním mu pomoc jemu rovnou.“ (...) Ale pro člověka se nenašla pomoc jemu rovná. „I uvedl Hospodin Bůh na člověka mrákotu, až usnul. Vzal jedno z jeho žeber a uzavřel to místo masem. A Hospodin Bůh utvořil z žebra, které vzal z člověka, ženu a přivedl ji k němu. Člověk zvolal: „Toto je kost z mých kostí a tělo z mého těla! Ať muženou se nazývá, vždyť z muže vzata jest.““⁹

Stvoření ženy je v této zprávě maximálně odděleno od stvoření muže, žena je představena jako poslední nejtajemnější Boží dílo.¹⁰

Z hloubky Adamova srdce vytryskne výkřik úžasu. Poznává ji a poznává sám sebe v ní (Evě – ženě), toto setkání je naplněním. Vzbudila v něm úžas a je jakoby zrcadlem: totiž před Evou, která je mu podobná a zároveň odlišná, si Adam uvědomí svou identitu.¹¹

Adam procítá a říká: „toto je kost z mých kostí a tělo z mého těla“. „Stejnost v přirozenosti tedy vyjádřil stejným jménem a přece v něčem rozdílným, neboť i žena se v něčem liší od muže; je jinou stránkou téhož druhu.“¹²

Mnozí interpreti v minulosti poukazovali (někteří na to poukazují dodnes) na to, že muž byl stvořen jako první a přikládají tomu takovou důležitost, že se jim tento argument stává dostatečným zdůvodněním nejen pro vztah podřízenosti ženy vůči muži, ale i pro tu skutečnost, že Božím záměrem bylo patriarchální uspořádání společnosti.¹³

Člověk – Adam je vsazen do zahrady, ale je sám, útěchu mu nepřináší ani přítomnost všemožných zvířat, ani krása stromů a květin, touží po odpovídající pomoci. Bůh mu tedy stvoří ženu jako pomocnici, a to jako pomocnici rovnocennou a životní.

⁷ Srv. Feuillet, André. Triumf ženy podle protoevangelia. *Communio* 2/98. s. 129.

⁸ DCE 11.

⁹ Gn 2, 18; 20–23.

¹⁰ Srv. Feuillet, A. Triumf ženy podle protoevangelia. *Communio* 2/98. s. 129.

¹¹ Srv. Croissant, Jo. *Kňazstvo ženy alebo knazstvo srdca*. Bratislava: Serafin 1994. s. 21.

¹² Kol. autorů. *Příruční slovník biblický*. Kropáč a Kucharský 1940. s. 718.

Ženu mu vytvoří z jeho žebra. Žebro je místem, které chrání nejrůznější lidské orgány, je potřebné pro jejich nerušenou funkci. Obraz žebra, který je zde použit, ukazuje na bytostnou rovnost, lidskou funkci, poslání a určení.¹⁴ Jeden židovský učenec, žijící ve stejné době jako Ježíš, dokazuje, že stvoření ženy z Adamova žebra je pro ženu velmi příznivé: „Eva nebyla vzata z Adamovy hlavy, aby nad ním nepanovala, ani z jeho nohou, aby nebyla jeho otrokyní, ale z mužova boku, aby byla blízko jeho srdci.“¹⁵

Biblická zpráva o stvoření člověka – tedy hlavně obraz ženy jako osoby, která je Bohem chtěna, jím stvořena a zcela rovna muži, je na svou dobu velmi revoluční ve srovnání s názory na ženu ve starém Orientě. V Orientě byla žena totiž chápána jako bezvýhradný majetek muže, jako služka, prostředek rozkoše a rodička potomstva.

Tím, že Bůh člověka stvořil jako muže a ženu, charakterizuje tak celé lidstvo jako vztahovou skutečnost.

„Biblický text poskytuje dostatečné předpoklady pro uznání zásadní rovnosti mezi mužem a ženou z hlediska lidství. Oba jsou od počátku osoby, na rozdíl od jiných živých bytostí ve světě, který je obklopuje. Žena je ve společném lidství druhé „já“. Od začátku se objevují jako „jednota dvou“. V „jednotě dvou“ jsou muž a žena od začátku povoláni nejen, aby žili „vedle sebe“ nebo „spolu“, nýbrž jsou povoláni také k tomu, aby žili navzájem „jeden pro druhého.“¹⁶

KKC k tomuto říká: „Muž a žena jsou stvořeni, to znamená, že jsou chtěni Bohem: a to jak v dokonalé rovnosti jako lidské osoby, tak v jejich vlastním bytí muže a ženy. „Být mužem“, „být ženou“ je dobrá a Bohem chtěná skutečnost. Muž i žena mají nepomíjející důstojnost, kterou jim uděluje bezprostředně Bůh, jejich stvořitel. Muž a žena jsou, s touž důstojností, „Božím obrazem“. Svým „mužským bytím“ a „ženským bytím“ zrcadlí Stvořitelovu moudrost a dobrotu.“¹⁷

¹³ Srv. Denzler, Georg. Žebro Adamovo. *TS 2/97*. s. 3.

¹⁴ Srv. Zvěřina. Člověk jako muž a žena. *TT 5/1994*. s. 148.

¹⁵ Srv. Denzler. Žebro Adamovo. *TS 2/97*. s. 3.

¹⁶ MD 6.

¹⁷ KKC 369.

Ještě než se dostaneme k dalším starozákonním zmínkám o ženách, stojí za povšimnutí úryvek Gn 3,15: tzv. Protoevangelium.

„Tu praví Bůh Jahve hadovi: Nepřátelství položím mezi tebe a ženu, mezi potomstvo tvé a potomstvo její: Ono zaměří tvou hlavu a ty zaměříš její patu.“¹⁸

André Feuillet, francouzský profesor exegeze, se Protoevangeliem hlouběji zaobírá a přichází se zajímavým výkladem. Podle něj v sobě totiž Gn 3,15 obsahuje příslib spásy. Had jako symbol ďábla neustále bojuje vůči potomstvu ženy, kterým je zde míněn celý lidský rod. Právě potomstvo ženy hadovi rozdrtí hlavu, přičemž had může zasáhnout pouze patu. Po důkladném rozboru Gn 3,15 tedy Feuillet přichází s konstatováním, že hlavní myšlenkou autora je toto: potomstvo ženy Ti rozdrtí hlavu, zatímco ty zasáhneš pouze jeho patu. Jinak řečeno, vítězství musí nakonec dobýt lidstvo, byť se to zcela neobejde bez zranění. Ženě Feuillet připisuje velkou zásluhu na konečném vítězství a domnívá se, že i autor jahvista psal Gn 3,15 se stejným akcentem a vědomím toho, jak důležitou roli žena v dějinách spásy zaujímá. Toto tvrzení pak dokládá tím, že týž autor později úzce spojuje ženy s dílem ochrany a spásy, které Bůh vykonává ve prospěch vyvoleného národa (mateřská úloha Sáry, Rebeky, Ráchel, na nichž závisela budoucnost vyvoleného národa.)¹⁹

V návaznosti na Protoevangelium se ještě Feuillet zmiňuje o úryvku ze Zj 12,22, v němž opět zdůrazňuje důležitou roli ženy. „Oslňující vize Ženy oděné sluncem a korunované hvězdami je nejkrásnějším biblickým provoláním triumfu ženy, nejvelkolepějším vyjádřením její velikosti a hlavní role, která je jí v průběhu náboženských dějin světa svěřena.“²⁰

¹⁸ Srv. A. Feuillet. Triumf ženy podle Protoevangelia. *Communio* 2/98. s. 131. (Autor cituje Biblii v překladu kanovníka Osty).

¹⁹ Srv. tamtéž. s.131 – 136.

²⁰ Tamtéž. s. 136.

1.1.2 Další zmínky o ženách v SZ

Ve stručnosti se chci zabývat dalšími zmínkami, které se týkají žen a jež nacházíme na stránkách Starého zákona.

Přesto, jak revoluční jsou první kapitoly knihy Genesis, tradice ostatních knih je „mužská“.

„SZ ale zná hojnost nanejvýš rozdílných, plasticky vykreslených ženských postav, jež prolomily úzké hranice uložené ženě.“²¹ Stále znovu je právě ženám připisováno, že sehrály v izraelských dějinách rozhodující roli: jako kmenové matky Izraele (Sára, Rebeka, Lea, Ráchel), jako kněžky a prorokyně (Mirjam, Chulda), jako zachránkyně národa (Debora, Júdit, Ester) a v neposlední řadě i jako ty, které se zvláště zasloužily o zachování čeledě (Rút, Tamar).²²

Ve starší mudroslovné tradici (knihy Sirachovec a Přísloví) se setkáváme i s chválou ženy, žena dobrá je stavěna do kontrastu se ženou špatnou, je vyčísleno, co dobrá žena dělá.²³ Zvláštní místo v SZ zaujímá Píseň písní, jejíž hlavní hrdinkou je žena, resp. výpovědi jsou formulovány především z pohledu ženy. Není bez zajímavosti, že nelze vyloučit, že autorkou by mohla být v definitivní verzi žena.²⁴

Ale společnost dané doby, v níž jsou jednotlivé knihy SZ psány, je značně patriarchální, proto mnohé aktivity, jež ženy mohly dělat, zanikají. (Na tomto místě je ale zapotřebí zmínit to, že žena jako manželka a matka je v židovské společnosti značně oceňována). Rabínská tradice jde dokonce tak daleko, že ženám upírá Tóru, dále je řečeno, že ten, kdo učí svou dceru Tóře, učí ji výstřednosti atd.²⁵

²¹ Kol. autorů. *Encyklopedie Bible*. Gemini 1992. s. 728.

²² Srv. tamtéž. s. 728.

²³ viz Př 11,16; 12,4; 18,22; 19,14; 31,10–31, Sir 7,19; 26,1–24; 13–18; 40,19–23; Kaz 2,8.

²⁴ Srv. Ryšková, Mireia. Žena ve starověké společnosti a v prvotní církvi. *Salve* 1/2005. s. 11.

²⁵ Srv. Zvěřina. Člověk jako muž a žena. *TT* 5/1994. s. 149.

1.2 Žena v NZ

Než se začnu plně zabývat vztahem Ježíše k ženám, je nutné poukázat na základní historická fakta o dané době. Na základě historických informací můžeme pak konstatovat, jak atypický a pokrokový byl vztah Ježíše k ženám.

V době na přelomu letopočtu a později se výrazně prosazuje stupňující se podceňování ženy ve srovnání se starým Izraelem.

Tyto změny můžeme pozorovat např. v kultovním životě: v herodovském chrámu bylo pro ženy vybudováno zvláštní nádvoří, které bylo odděleno od mužské části, totéž se dělo i v synagogách. Ženy nebyly zahrnuty mezi právoplatné účastníky bohoslužeb, jelikož bohoslužba mohla začít jen tehdy, když bylo přítomno 10 mužů. Ve vztahu k ženám existovalo množství předsudků, je jim připisováno i čarodějnictví. Žena je muži ve všem podřízena, neplatí pro ni mnohá nařízení Zákona (nemusí se účastnit poutí do Jeruzaléma, modlit Š'ma Izrael, nosit modlitební řemínky aj.). Je považována za nevzdělavatelnou a lehkomyšlnou, mnohdy je viděna jen jako sexuální bytost, svůdkyně. Neplatí za svědka u soudu, nesmí se účastnit hostiny při návštěvách. V ortodoxních kruzích měla žena dokonce vymezenou část domu, kde musela přebývat, ven směla jít pouze zahalená. Výše jmenované se týkalo převážně lidí z lépe situovaných vrstev, na venkově mnohá pravidla a zákazy nebylo možné ze sociálně ekonomických důvodů striktně dodržovat.²⁶

Nesmíme ale vše vidět zcela černobíle, jak jsem již podotkla dříve, žena jako manželka a dárkyně nového života byla oceňována a respektována.

²⁶ Srv. Ryšková. *Salve* 1/2005. s. 11.

1.2.1 Ježíš a ženy²⁷

„Praxi prvotní církve, která přiznala ženě v počáteční fázi téměř rovnoprávné postavení s mužem, i pokud jde o vnější aktivity, je třeba odvozovat ze samotné praxe Ježíšovy.“²⁸

Ježíšova postava nabídla křesťanské etice „velký příklad dokonale nezaujatého, neostýchavého a přímého postoje k ženskému pohlaví.“²⁹

Aktivní role žen v Ježíšově okruhu učedníků, posluchačů a přátel (stejně jako v prvotní církvi v misijní práci a službě obci) je něco, co muselo přesahovat dobové zvyklosti. „Společnost byla výrazně patriarchální a samostatná role žen v židovském prostředí byla velmi výjimečná.“³⁰

„Všeobecně se připouští – i ze strany těch, kdo se staví kriticky ke křesťanskému poselství – že Kristus byl před svými současníky obhájcem a zastáncem pravé důstojnosti ženy a povolání, odpovídajícího této důstojnosti.“³¹

Ježíš je pravověrný Žid své doby, seznámen se Zákonem, který plně respektuje, tento Zákon nepřichází zrušit, ale naplnit.

Pokud se zabýváme Ježíšovým pohledem na ženy, musíme vědět, že Ježíš odkazuje na poselství knihy Genesis, která nám podává zprávu o stvoření člověka jako muže a ženy.

Ve všech čtyřech evangeliích se setkáváme se ženami. Pisatelé evangelií byli muži, kteří byli plně odkojeni patriarchálním uspořádáním společnosti, a tak je pozoruhodné, že se do jisté míry

²⁷ Drápal, Dan. *Emancipace žen v církvi?* Praha: Návrat domů, 2003. s. 5. První, kdo se dotýkal vtěleného Božího Syna, byla žena – jeho matka Marie. První, pro koho učinil Ježíš zázrak, byla žena – opět jeho matka Marie, kvůli níž proměnil vodu ve víno v Káni Galilejské (J 2). První, komu Ježíš jasně řekl, že je Spasitel, byla žena – Samařanka u studnice Jákobovy (J 4). První, kdo spatřil vzkříšeného Pána, byly ženy (Marie z Magdaly a druhá Marie dle Mt 28,9). První, kdo zvěstoval, že Pán byl vzkříšen, byly ženy (Mt 28, 8 – 11; Mk 16, 10; Lk 24, 10, J 20, 8). Prvním člověkem, který se obrátil po Pavlově příchodu do Evropy, byla žena (Lýdie dle Sk 16, 14n).

²⁸ Ryšková. *Salve* 1/2005. s. 13.

²⁹ Denzler. *Žebro Adamovo. TS* 2/97. s. 4.

³⁰ Ryšková. *Salve* 1/2005. s. 13.

³¹ MD 12.

museli přeorientovat, naladit na řekněme „proženskou vlnu“. I když na tomto místě musíme podotknout, že mnohá vyprávění, v nichž ženy hrají významnou roli, dostávají svou literární podobu až pod vlivem situace v jednotlivých církevních obcích, je nutno hledat základ u samotného Krista.³²

Oto Mádr ve své přednášce, ve které se zabývá postavením žen, říká: Co přineslo rodící se křesťanství ženám? „Pouze jednu, ale zásadní věc: impulz směrem k ideálnímu vztahu muž – žena. Kvas evangelia byl revoluční. Ježíš Kristus překonal tehdejší tradiční bariéry jednak učením o Božím dětství všech, jednak praxí: jak jednal s ženami osobně a že je přibral do skupiny putující s ním.“³³

Ženy sice nepatřily mezi Dvanáct (to nebylo ze společenských, kulturních a náboženských důvodů možné), ale pohybují se v Ježíšově širším okolí, jsou i v jeho doprovodu, jsou jmenovány mezi jeho přáteli. V některých případech tyto ženy známe i jménem: „...a některé ženy uzdravené od zlých duchů a nemocí: Marie zvaná Magdalská, z níž vyhnal sedm démonů, Jana, žena Herodova správce Chuzy, Zuzana a mnohé jiné, které se o ně ze svých prostředků staraly.“³⁴ Samozřejmě nesmíme opomenout mnohé další, Marii a Martu, Syrofeničanku a její dceru, cizoložnici atd. a také největší ze všech žen: Ježíšovu matku Marii, ale o té ještě bude řeč, jelikož v tradici katolické církve zaujímá výsadní postavení, a jak říká Josef Zvěřina: „po Kristovi je pro „teologii ženy“ rozhodující úloha jeho Matky.“³⁵

³² Srv. Ryšková. *Salve* 1/2005. s. 13.

³³ Mádr, Oto. *Žena – laik v církvi podle církevních dokumentů. Žena v církvi a ve společnosti. (ve vztahu k církevním dokumentům). Sborník přednášek pořádaných UKŽ v období 1997-1999.* s. 19.

³⁴ Mt 8, 2-3.

³⁵ Srv. Zvěřina. *TT* 5/1994. s. 149.

Ježíš se ženami komunikuje, činí na nich zázraky, nebojí se mluvit i se ženami, které byly v očích tehdejší společnosti odepsány: prostitutkami a hříšnicemi, odpouští jim a vrací sebevědomí. Ježíš ženy uzdravuje nejen tělesně (viz žena s krvotokem, vzkříšení dcery Jairovy a mnoho dalších), ale integruje je zpět do společnosti. Tím, že takto působí, překračuje mnohé zákazy a nařízení (předpisy o čistotě, sabatu). I pro ženy je myšlena výzva k obrácení, Ježíš ženám připisuje stejnou zodpovědnost za vlastní osud ve vztahu k eschatologickému naplnění jako mužům.³⁶

Opakovaně se setkáváme s tím, že Ježíš na ženách oceňuje jejich víru.³⁷

Ježíšovo chování k ženám často vzbuzovalo údiv, často i pohoršení, protože jeho chování se vymykal zavedeným tradicím. Šok museli prožít ti posluchači, kterým Ježíš uštědřil notnou lekci tím, když jim řekl: „Celníci a nevěstky vás předejdou do Božího království.“³⁸

Ježíš mnohé výroky formuloval na obranu ženy, a to i v sexuální oblasti.³⁹

Zásada tohoto „ethosu“, který byl od počátku vepsán ve skutečnosti stvoření, je nyní potvrzena Kristem oproti té tradici, která znamenala diskriminaci ženy.⁴⁰

Ženy, se kterými se setkáváme, také dokázaly notnou dávku odvahy tím, že stály pod křížem, nezalekly se toho, že by za to mohly být odsouzeny. „Tváří v tvář nebezpečí takového počínání je obzvláštním výrazem odvahy to, že mnoho žen, mezi nimi Marie Magdalská, Marie, matka Jakuba mladšího a Josefa, a Salome,

³⁶ Srv. Ryšková. *Salve* 1/05. s. 13.

³⁷ Srv. např. Mt 14,28; Mt 8,22; Lk 7,50.

³⁸ Mt 21,31.

³⁹ Srv. Mt 5,27-30; Mt 19,3-8. Tu k němu přišli farizejové a pokoušeli ho: „Je dovoleno propustit manželku z jakékoli příčiny?“ Odpověděl jim: „Nečetli jste, že Stvořitel od počátku, muže a ženu učinil je?“ A řekl: „Proto opustí muž otce i matku a připojí se k své manželce, a budou ti dva jedno tělo, takže již nejsou dva, ale jeden. A proto co Bůh spojil, člověk nerozlučuj!“ Namítnou mu: „Proč tedy Mojžíš ustanovil, že muž smí propustit svou manželku tím, že jí dá rozlukový lístek?“ Odpoví jim: „Pro tvrdost vašeho srdce vám Mojžíš dovolil propustit manželku. Od počátku to však nebylo.“

⁴⁰ MD 12.

zdálky přihlíží.⁴¹ Ženy se nezáleknou ani tehdy, když je jim jako prvním zvěstována zpráva o Ježíšově zmrtvýchvstání a první spatří vzkříšeného Pána. Muži se skrývají z obavy před Židy, ženy jdou a zvěstují jim onu radostnou zvěst. Evangelista Jan vyzdvihuje významnou úlohu Marie Magdalské. Ta je první, kdo Krista potkává, ale nepoznává jej, až tím, že ji osloví jménem, poznává, že je to Pán. Proto byla též nazvána „apoštolkou apoštolů“.⁴²

Ježíš i ve svých podobenstvích používá příklady ze života žen. To je tím zajímavější, pokud si uvědomíme, že tehdejší společnost byla výrazně patriarchálně orientovaná a androgynní.

To, co zde bylo již řečeno o Kristu a jeho vztahu k ženám, potvrzuje plně pravdu o rovnosti obou – muže i ženy.⁴³

„Kristův způsob jednání, evangelium jeho skutků a jeho slov, je jeden souvislý protest proti tomu, co uráží důstojnost ženy.“⁴⁴

Ježíš přichází s něčím naprosto nepochopitelným v dané době, vidí ženy jako subjekty, zajímá se o ně, brání je, uzdravuje, dodává jim odvalu a ukazuje nový smysl života. Ženy pociťují z Ježíšovy strany zájem o ně, respekt, lásku, podporu. Ženy, které se ocitají v blízkosti Krista, objevují samy sebe v pravdě, a to i přes svou hříšnost a malost. Tato pravda je pak může osvobodit a ony se stávají cele samy sebou.⁴⁵

1.2.2 Žena v křesťanské obci

To, co Ježíš ve vztahu k ženám započal: onen přístup, který neměl v civilizovaných společnostech od vzniku patriarchátu až po Ježíšovo narození období⁴⁶, zápasí s tím, co bylo považováno za dlouholetou tradici. Na základě výše nastíněné Ježíšovy praxe můžeme srovnávat,

⁴¹ Srv. volný překlad. Heine, Susanne. *Frauen der frühen Christenheit*. Göttingen 1986. s. 87.

⁴² MD 16.

⁴³ Tamtéž.

⁴⁴ MD 15.

⁴⁵ Srv. tamtéž.

⁴⁶ Srv. Opočenská, Jana. Pavel a ženy. *Křesťanská revue* 4/03. s. 89.

jak dalece je jeho příklad následován a prakticky uskutečňován v rámci raně křesťanských obcí.

Listy svatého Pavla nám poskytují množství materiálu, který nás seznamuje se vznikem a fungováním prvních křesťanských obcí a zároveň s praxí prvotní církve. Nutno podotknout, že ve feministické literatuře je Pavel nejvíce atakovanou osobou, je označován za osobu, která je plně zodpovědná za neštěstí nepřátelské (ve vztahu k ženám) křesťanské tradice.⁴⁷ Toto označení si Pavel vysloužil hlavně díky tomu, co píše v listě Korintským 14, 33b-36: „Jako ve všech obcích božího lidu, ženy nechť ve shromáždění mlčí. Nedovoluje se jim, aby mluvily; mají se podřizovat, jak to říká i Zákon. Chtějí-li se o něčem poučit, ať se doma zeptají svých mužů; ženě se nesluší mluvit ve shromáždění.“⁴⁸

Jana Opočenská, feministická teoložka, spolu s dalšími badatelkami zastává názor, že tento výrok není autentický, že ho nepsal sám Pavel, že jde o tzv. interpolaci, tedy o pozdější vsuvku. Na podporu tohoto tvrzení předkládá Opočenská minimálně dva důvody:

1) V 11. kap. Pavel absolutně nezastává názor na mlčení žen při bohoslužbách, jen ženy žádá, aby si při prorokování a modlitbách přikrývaly hlavy.

2) Pavlova představa o tom, jak má vypadat křesťanská bohoslužba, se vyvíjela na základě praxe bohoslužeb v synagogách. V synagogách však, podle různých dochovaných archeologických nálezů, neplatil zákaz řeči žen, některé ženy byly dokonce členky rady starších či představené synagogy.⁴⁹

⁴⁷ Srv. volný překlad. Heine, Susanne. *Frauen der frühen Christenheit*. s. 91.

⁴⁸ Baumert, Norbert. Gruber, Margareta. *Muž a žena jako Boží obraz – Vztahy mezi pohlavími podle Sv. Pavla*. Německé vysílání Radia Vatikán. s. 32. V rozborech těchto veršů N. Baumert poukazuje na to, že slovo ekklesia (shromáždění) má několik významů, přičemž zde jde o poradní shromáždění, kde se hovořilo a rozhodovalo o otázkách života obce. Právě při tomto typu nebylo ani u Řeků, natož u Židů zvykem, aby zde byly přítomné i ženy (natož aby směly mluvit). Pavel zde tedy žádá, aby ženy nedělaly něco, co se všeobecně považuje za „nevhodné“. Za tím stojí zásada: za změněných podmínek činit to, co bude pocíťováno jako vhodné. Pavel by podle téhož principu, podle něhož tehdy zakazoval ženám mluvit do rozhodování, dnes něco takového nejen dovolil, nýbrž by k tomu nabádal.

⁴⁹ Srv. Opočenská. Pavel a ženy. *Křesťanská revue* 4/03. s. 94–95.

Následující vývoj však ukáže, že Pavel nemůže být odsouzen a označen za nepřítele žen, i když mnohé ženy ho tak chtějí vidět a označují ho za viníka veškerého církevního nepřátelství vůči sobě samým. Na Pavlovu obranu je nutno říci slovy M. Ryškové toto: „Patriarchalismus patří k rámci, v němž se prvotní církev pohybovala, podobně jako k naší době patří ideál demokratické společnosti. Tento rámec mohl být různým způsobem modifikován, ale nešel tehdy jakožto paradigma zrušit, resp. nahradit jiným modelem.“⁵⁰

V Pavlových listech nalézáme výroky značně protichůdné, jedny jsou v rozporu s tradicí, tzn. pokračují v Ježíšově duchu⁵¹, některé ale vycházejí s názorů čistě tradičních.⁵²

Prvokřesťanské obce navázaly na Ježíšovo nové chápání ženy a na pojetí obce jako familia Dei,⁵³ kde je zpochybněn patriarchální model rodiny ve prospěch nové Boží rodiny, v níž jsou si všichni rovni. V důsledku očekávání brzké paruzie se radikálně proměňuje role ženy. „Aktivní účast žen např. na Pavlově misijním působení, ale i paralelně s ním, nebo struktura janovských obcí a významná role žen v ní by byly bez opory v historické situaci Ježíšova hnutí těžko představitelné.“⁵⁴ Tuto situaci dokládá i text z Gal. 3,26-28: „*Vy všichni jste přece skrze víru syny Božími v Kristu Ježíši. Neboť vy všichni, kteří jste byli pokřtěni v Krista, také jste Krista oblékli. Není už rozdíl mezi židem a pohanem, otrokem a svobodným, mužem a ženou. Vy všichni jste jedno v Kristu Ježíši.*“ Křest je tedy podle Pavla tím prvkem, který boří všechny rozdíly či nerovnosti, skrze přijetí křtu se všichni stávají jedno v Kristu.

Pro období prvotní církve (myšleny jsou první dvě generace křesťanů) nelze počítat s přesně vymezenými úřady ani pro muže ani pro ženy. Ačkoliv společnost byla stále patriarchálně strukturovaná, je zajímavé, že co do podílu na aktivním životě v obci a na misijním

⁵⁰ Ryšková, Mireia. *Svatý Pavel, synagoga a církev*. Centrum pro studium demokracie a kultury 1995. s. 73.

⁵¹ Srv. např. Gal. 3,28; 3,26; Řím 16,1.

⁵² Srv. např. 1 Kor. 11,2; 1 Kor. 14,33b-35.

⁵³ Mk 3,35.

působení bylo působení žen i mužů nezvykle vyrovnané, i když mužů bylo početně více, jak dokládají jména v listech.⁵⁵ Co bylo také zcela nové, je ta skutečnost, že Pavel považoval za samozřejmé, aby se ženy aktivně podílely na bohoslužebném shromáždění a veřejně se ho účastnily. V dalších diskutabilních pasážích, které jsou z našeho pohledu formulovány proti ženám, jde Pavlovi ne o diskriminaci ženy, její podřízenost vůči muži atd., ale o to, aby muži i ženy brali ohled na určité, dané době odpovídající společenské normy (viz např. 1 Kor 11, 3-16).⁵⁶

Později se církve musela vyrovnat se situací nepřícházivší paruzie. Díky této situaci se podíl žen výrazně zmenšil, i když zcela nevyšel.

Pokud jde o pavlovské obce, můžeme oprávněně konstatovat, že nadřazené postavení muže, které tehdejší patriarchální společnost podporovala a jež fungovalo i v rámci prvotních křesťanských obcí, bylo překonáno díky očekávání brzkého příchodu paruzie, naléhavosti misijního působení a novému sebepochopení křesťanů jako těch, kteří jsou si navzájem bratry a sestrami povolányi k jednotě v Kristu. Církev je pro první křesťany místem Božího prostoru a těla Kristova. Díky tomuto vědomí, tedy myšlence rovnoprávnosti všech, mužů i žen, pak může být překonána patriarchální tradice.⁵⁷

Vzhledem k dějinnému vývoji obcí se však nepodařilo tento trend dlouhodobě udržet. Obce se postupně začaly více strukturovat, což souviselo s narůstajícím počtem členů a s vyrovnáváním se se situací nenastalé paruzie. Díky těmto skutečnostem bylo opět nastoleno tradiční rozvržení rolí – žena měla své místo v domácnosti (pro foro interno, pro dům), muž se angažoval v tvoření, jeho místo bylo na veřejnosti (pro foro externo).⁵⁸

Svědky této situace jsou pastorální epištoly a tzv. domácí řády.⁵⁹

⁵⁴ Ryšková. *Salve* 1/05. s. 14.

⁵⁵ Srv. tamtéž. s. 14.

⁵⁶ Srv. Ryšková. *Svatý Pavel, synagoga a církev*. s. 75-76.

⁵⁷ Srv. Ryšková. *Salve* 1/05. s. 16.

⁵⁸ Srv. Ryšková, Mireia. *Žena a muž dnes*. TT 5/94. s. 146.

⁵⁹ Srv. Kol 3,18-4,1; Ef 5,21-6,9; 1 Petr 2,18-3,7; 1 Kor 14,34.

církevního společenství velký krok, svým způsobem tak velký, že nebylo v dalším vývoji historicky možné ho v jeho radikalitě udržet.“⁶³

Ryšková jde tak daleko, že tvrdí, že křesťanské obce, i přes všechny problémy, které v nich panovaly, byly velkým krokem vpřed, bez něhož by dnešní zápas o lidská práva neměl svůj základ.⁶⁴

1.2.3 Funkce žen v prvotní církvi

Z hlediska funkcí, rolí a úkolů, které ženy v prvotní církvi plnily, jsou doloženy v Písmu tyto funkce a role:⁶⁵

1) Apoštol/ka – jako apoštolové je označen pár Andronikus a Junia (Řím 16,7). Apoštol: tímto titulem byl označen člověk, který se setkal se zmrtvýchvstalým Pánem a byl poslán hlásat evangelium. V tomto úryvku z listu Římanům nacházíme jediný případ toho, že byl titul apoštol vztažen i na ženu.

2) Spolupracovník/ce v misií – takto je označeno několik žen: Priska, Euodie, Syntyché, Maria, Tryfaina, Tryfósa a Persis.⁶⁶ Pavel jejich práci charakterizuje použitím slovesa kopian⁶⁷, které znamená těžkou, namáhavou práci. Tyto ženy měly pak důležitou úlohu při zakládání domácích církví.

3) Vdovy – Věkovou hranicí zařazení do této kategorie byl věk 60 let. Tato skupina měla v obci zvláštní místo, ale více než o úřad šlo o stav. Když žena dosáhla minimální věkové hranice, musela ještě prokázat, že vedla ctnostný a dobročinný život. Úkolem vdovy pak byla modlitba a služba obci. Tit 2,3-5 hovoří o ženách, které mají poučovat mladší, jak vést řádně domácnost, vychovávat děti a být podřízeny muži.

Postupem času, tím jak se křesťanství snažilo integrovat do společnosti, se postupně ustupuje od aktivní role žen v církevní obci a při misiích, jak to dokazují pastorální epištoly. Pavel pak mluví i o

⁶³ Tamtéž. s. 19.

⁶⁴ Srv. Ryšková. *Svatý Pavel, synagoga a církev*. s. 66.

⁶⁵ Srv. Ryšková. *Salve 1/05*. s. 15-16.

⁶⁶ Viz Řím 16,6; 16,12.

⁶⁷ Srv. Ryšková. *Salve 1/05*. s. 15.

ženách, které ho doprovázely na jeho misijních cestách⁶⁸, tyto ženy se podobně jako ženy kolem Ježíše staraly především o zabezpečení životních potřeb.

4) Prorokyně – dar prorokovat je jedním z charizmat, zároveň jde o jistý úřad v rámci obce, úkolem je zvěstování Božího slova. Tento dar měly i ženy, lidem mající tento dar je připisována značná váha a úcta. O ženách prorokyních se zmiňují tyto knihy: 1 Kor 11,5, Zj 2,20 nn a Skutky apoštolské Sk 21,9.⁶⁹

5) Jáhen/ka – Touto funkcí se musím zabývat důkladněji, jelikož tím, že v bibli nacházíme místo, kde je titulem jáhenka – diakonos označena žena, vzniká tak místo pro diskusi, která bude podle názoru mnohých teologů nabývat stále na aktuálnosti.

Otázka pro diskusi zní: Proč se v katolické církvi ženy nemohou stát jáhenkami, když v bibli nacházíme místo, kde je tato funkce jasně potvrzena a po několika století jáhenky v církvi aktivně působily?

Je nutné začít u kořenů a poznat dějinný vývoj této služby.

Začněme u vlastního pojmu diakonos. Tento titul byl pro ženy i muže stejný. Původní, ještě předkřesťanský význam slova byl služebník, pomocník.

Ustanovení jáhnů má svůj původ v apoštolském zřízení, které nám předkládají Skutky apoštolské: „Nebylo by správné, abychom my zanedbávali Boží slovo a sloužili při stole. Proto, bratří, vyberte ze svého středu sedm mužů, kteří mají dobrou pověst a jsou plni Ducha a moudrosti, a my je ustanovíme pro tento úkol. My se však chceme věnovat modlitbě a službě slova.“⁷⁰

K úkolům diákona patřila nejen činnost charitativní, ale i evangelizační. Ke skutečnému úřadu se tato funkce vyvinula na konci I. století. „Postupem času se z původní pouze sociální služby rozšířila oprávnění jáhnů o asistenci při liturgii, čtení evangelia, donášení eucharistie nepřítomným na liturgii, hlavně vězněným křesťanům,

⁶⁸ 1 Kor 9,5.

⁶⁹ Srv. Ryšková. *Salve* 1/05. s. 15–16.

⁷⁰ Sk 6,2-4.

dále o oprávnění křtít a hlásat slovo Boží (katecheze) a spravovat církevní jmění.⁷¹

V listu svatého Pavla je titulem diakonos označena i jedna žena: Foibé. „Doporučuji vám naši sestru Foibé, diakonku církve v Kenchrejích. Přijměte ji v Pánu, jak se sluší mezi věřícími, pomáhejte jí, kdyby vás v něčem potřebovala, neboť i ona byla pomocnicí mnohým i mně samému.“⁷² Toto místo je pak nejstarším biblickým dokladem pro užití tohoto titulu. Foibé byla pravděpodobně patronkou kenchrejské církevní obce. Lze usuzovat, že vlastnila dům, který sloužil k shromažďování obce, a protože je zmíněna jmenovitě, měla tedy důležité postavení.

Mnozí exegeté uvažují, zda v 1 Tim 3,11 má autor na mysli ženy v jáhenské službě, či manželky jáhnů (diakonů).⁷³

Zedníček k problému jáhenství žen říká: „Již v prvotní církvi se setkáváme i s ženami, kterým jsou svěřovány různé služby v církvi, např. donášení eucharistie, pomoc v duchovní službě, nikdy však služby podle potridentského pojetí obsahově totožné s oprávněním sakramentálních jáhnů. K této službě byly jáhenky ustavovány vkládáním rukou (pozn. jakési požehnání pro danou službu), to znamená, že jim podle současného pojetí bylo udělováno nesvátostné, tedy svátostinné jáhenské svěcení.“⁷⁴

Charakter svátostinného svěcení je zpochybňován některými autory (např. Ploechl), kteří se domnívají, že se mohlo jednat dokonce o svátostnou povahu ordinace žen jáhenek.⁷⁵

Jiří Kaňa ve své knize Jáhni a my okrajově zmiňuje o ženách v prvotní církvi a říká: „Těžko říci, jaké postavení vůči místní obci tenkrát skutečně měly. Ať už bylo jakékoli, určitě nešlo o službu kněžskou. Určitě se nejednalo ani o uplatnění práva na rovnoprávnost tedy o emancipaci, o snahu vyrovnat se mužům. Jak

⁷¹ Zedníček, Miroslav. Jáhenky v církvi. *Salve* 1/2005. s. 109.

⁷² Řím 16,1-2.

⁷³ Srv. Ryšková. *Salve* 1/05. s. 15.

⁷⁴ Zedníček. *Salve* 1/05. s. 109.

⁷⁵ Srv. Zedníček. *Salve* 1/05. s. 110.

už jsem uvedl, jakákoli motivace „být jako druzí“ byla už od začátku křesťanství cizí.“⁷⁶

Podle autora je nejpravděpodobnější, že ony první jáhenky byly manželkami jáhnů. Díky svátostnému manželskému poutu nebyly jen těmi, kdo pasivně přihlíží, ani k jáhenské službě nedávají jen souhlas, ale podle svých možností a schopností se zapojují aktivně do života obce.⁷⁷

Z dalších mimobiblických pramenů (dosvědčujících jáhenství žen) poskytují dostatečnou argumentaci listy Plinia mladšího, který píše císaři Trajánovi ohledně rozmáhajícího se fenoménu křesťanství. Další zmínky nacházíme u Tertuliána, Klementa Alexandrijského, Origéna, a v kánoně 191 Nicejského sněmu.⁷⁸

Jáhenky měly zvláštní postavení jak v západní, tak východní církevní tradici. Spor o to, zda jáhenky patří k duchovenstvu, vyřešil Nicejský koncil v r. 325 n. l., kdy bylo ustanoveno, že jsou považovány za laičky, i když někteří autoři na základě studia pramenů tvrdí, že až do 4. století jsou řazeny k *ordo clericalis*. Jáhenská služba žen procházela určitým vývojem, zprvu se jáhenkami mohly stát vdovy či panny zvolené církevní obcí, věkovou hranicí bylo 60 let. Později byla tato hranice snížena až na 40 let.

Co bylo úkolem jáhenek?

Vdovy stály při obřadech za kněžstvem, přijímaly eucharistii po jáhnech a dozíraly na jáhenky. Později, jak nám to dokládají Apoštolské konstituce, se ustálil obřad ordinování jáhenek. Ty byly uvedeny do služby vzkládáním rukou a vložením štóly, podobně jako tomu bylo u jáhnů. Kandidátky se musely zavázat k dodržování celibátu. Jáhenky pak mohly vykonávat konkrétní službu, jednalo se o péči o nemocné a chudé, hlavně ženy, asistenci při křtech žen, donášení eucharistie, vyučování, přítomnost při rozhovorech biskupů, kněží a jáhnů se ženami, dozor nad pořádkem v ženských

⁷⁶ Kaňa, Jiří. *Jáhni a my*. Karmelitánské nakladatelství 2005, s. 108.

⁷⁷ Srv. tamtéž.

⁷⁸ Srv. Zedníček. *Salve* 1/05. s. 109-110.

částech kostelů a oratoří. Na Východě měly ženy v 6. století důležité místo v církvi, to dokazuje i počet žen jáhenek, které působily v katedrálním chrámu Hagia Sofia, bylo jich na 40. Později jáhenská služba žen postupně upadá, biskupové ustanovují pouze titulárně některé řeholnice, to se děje zhruba v 10. století. Institut jáhenství na Západě pak přežil pouze u kartuziánek, kde byla tato tradice zachována až dodnes.

Ve 20. století se s jáhenkami můžeme setkat hlavně na ekumenické úrovni, jde o různá společenství v Německu, Rakousku, Švýcarsku atd. Existuje dokonce i Svaz jáhenek Sjednocené Evropy. V ČR se s ordinovanými jáhenkami můžeme setkat na půdě CČSH.⁷⁹

⁷⁹ Srv. Zedníček. *Salve* 1/05. s. 110–111.

2 CÍRKEV A ŽENY DNES

Pasáže, týkající se žen a jejich podřízenosti ve vztahu k mužům, označení žen za slabší pohlaví, požadavek mlčení ve shromáždění aj. měly pak v dalším vývoji církve dalekosáhlé důsledky, i mnozí církevní otcové⁸⁰ a další velikáni v dějinách církve se dožadovali jejich důsledného praktikování a v tomto duchu psali i svá díla, v nichž často ženu nepovažovali ani za rovnocenný obraz Boží.

Pokud se vrátíme na počátek, k biblickým základům, (které představují ideál ve vztahu muž a žena), uvidíme, že praxe vztahů mezi muži a ženami, tak jak byla zamýšlena ve stvoření a pak prakticky prováděna Kristem, nebyla po dlouhá staletí vůbec naplňována. Bránu k novým přístupům k ženě otevřel zvláště do jisté míry „revoluční“ 2. vatikánský koncil a učení Jana Pavla II.,⁸¹ který se

⁸⁰ Srv. Denzler. Žebro Adamovo. *TS 2/97*. s. 7–8. Za mnohé jmenujme alespoň pár příkladů: Ambrož považoval stejně jako svatý Pavel muže za vzorovou bytost a vyvozoval z toho, že žena musí nejdříve dozrát k mužství. Svatý Augustin zase ženě radí, aby žila bezpohlavně, tedy pouze v duchu, skrze to by pak mohla být nově stvořena k obrazu Božímu. Dále pak interpretuje dějiny stvoření tak, že na muže je nutno se dívat díky jeho vyvinutým rozumovým schopnostem jako na vládce, na ženu, která je duchovně slabší, pouze jako na bytost ovládanou. I Tomáš Akvinský se domnívá, že žena není tak dokonalým stvořením jako muž. Dále srv. Holý, Libor. *Lektorát a akolytát žen*. Pastorační středisko Praha, 1997. s. 25. V této knize autor píše, že v duchu veršů ať žena ve shromáždění mlčí, muž je hlavou ženy aj. pokračuje i mnoho autorů (špiček v oboru v dané době) patristické literatury: (Epiphanius ze Salami, Didaskalia, Constitutiones Apostolorum, Tertullian, Ambrosiaster, Irenej, Augustin, Jan Zlatoústý, Origenes). Jejich myšlenky se dají shrnout takto: žena má v církvi mlčet, nemá učit ani klást otázky, je nutné, aby ve všem byla podřízena muži. Nemá apoštolovat a nemá konat samostatné liturgické úkony. Ženě je dáována vina za prvotní hřích, musí tedy za něj činit pokání tím, že se ve všem podřídí muži. Úkolem ženy pak zůstává rození dětí, výchova dcer a tichá modlitba. Toto všechno je tak proto, že ženy jsou slabšího ducha, náchylnější k bludům a hříchu. Skutečnost, že byly stvořeny druhořadě (tedy ne k obrazu Božímu, ale k obrazu muže) dokazuje, že ve všem potřebují a v náboženském životě zvláště zprostředkujícího vedení mužova. Toto všechno pak mělo za následek segregaci podstatné části církve – žen, z liturgické praxe církve.

⁸¹ Srv. Martinek, Cyril. *Žena a sociální otázky. Žena v církvi a ve společnosti. Sborník přednášek UKŽ*. s. 48-51. Nutno podotknout, že i další předkoncilní, koncilní a pokoncilní dokumenty se věnují ženám, ale předmětem zájmu není jako takové poslání a povolání ženy, její důstojnost atd., ale zájem církve se soustřeďuje především na sociální nespravedlnosti – tzn. vykořisťování lidské práce spojené s diskriminací žen, nelidské podmínky práce, nerovnoprávné postavení žen aj. Zmínky najdeme v podstatě ve všech sociálních encyklikách a apoštolských listech počínaje *Quadragesimo anno* (1931) a konče *Tertio millennio adveniente* (1999).

systematičtěji věnoval lidské důstojnosti a problematice žen v církvi a ve společnosti.

Ještě než se dostaneme k tomu, co koncil a pozdější dokumenty přinesly nového, je potřebné krátce se zastavit v 19. století u nového fenoménu, který se pomalu, ale soustavně prodíral na svět. Tím fenoménem bylo ženské emancipační hnutí.

Nerovnoprávné a nerovnocenné postavení žen bylo výsledkem hluboce zakořeněných církevních, filozofických a politických přístupů.⁸² Situace se však v 19. století postupně začala měnit.

Významný vliv na emancipační hnutí mělo osvícenství, které se začalo rozvíjet od konce 17. století.⁸³ Kromě racionalistického pojetí dějin a společnosti kladlo důraz na myšlenku, že zdrojem pokroku je poznání, vzdělání a osvícené zákonodárství. S myšlenkami osvícenství souvisel už v 18. století (i když tehdy ještě ojediněle) názor, že žena a muž jsou rovnocenné bytosti, což bylo prvním krokem k tomu, aby se rozvinulo úsilí o zrovnoprávnění žen.⁸⁴

Marie Bahenská ve své knize píše: „Dlouhé“ 19. století je však dobou převratných změn, ať už se týkaly tzv. velké politiky, nebo životního stylu. Letitá představa o ženském údělu, schopnostech a postavení se během druhé poloviny 19. století začíná otrásat v základech.“⁸⁵ Tento postupný proces nabýval na síle a v 19. a 20. století dosáhl svého vrcholu, ženy i dnes bojují za svá práva, hlavně za odstranění ekonomické diskriminace, která přetrvává dodnes téměř ve všech moderních společnostech.

Církev nezůstává k emancipačnímu hnutí žen lhostejná, staví se na stranu žen tím, že se spolu s dalšími institucemi zasazuje o odstranění jakékoli nerovnosti mezi mužem a ženou, snaží se o hlubší

⁸² Srv. Malínská, Jana. *Do politiky prý žena nesmí – proč? Vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století*. Libri/Slon 2005. s. 9

⁸³ Neudorfová, Marie L. vedle osvícenství zmiňuje jako názorové zdroje ještě původní křesťanství a počáteční ideály Francouzské revoluce. Viz *České ženy v 19. století*. Janua 1999. s. 9.

⁸⁴ Srv. Malínská. *Do politiky prý žena nesmí – proč? Vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století*. Libri/Slon 2005. s. 9.

⁸⁵ Bahenská, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách. Dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Libri/Slon 2005. s. 7.

porozumění ženám (o to se výrazně zasloužil nedávno zesnulý papež Jan Pavel II.) a vstupuje do debaty s mnoha myšlenkovými proudy, které jsou v rozporu s pravým posláním ženy.⁸⁶

Církev si uvědomuje, že 20. století je stoletím, jež rozkolísalo chápání hodnot a pojmů v celé společnosti. Tohoto trendu nezůstala ušetřena ani žena, ve zmatek byla uvedena její úloha a postavení. V 19. století jsou ženy vlivem puritanismu extrémně potlačovány, v 20. století situace naopak přechází do opačného extrému, kdy je k osvobození žen nutné, aby se dosáhlo naprostého vyrovnání s muži.⁸⁷ Před tímto druhým extrémem církev důrazně varuje těmito slovy: „Žena nesmí ve jménu osvobození od „vlády“ muže tíhnout k tomu, aby si osvojovala mužské rysy, proti své vlastní ženské „svébytnosti“. Existuje odůvodněná obava, že na této cestě se žena „neuskuteční“. Naopak by se mohla znetvořit a ztratit to, co tvoří její podstatné bohatství. A to je bohatství nesmírné!“⁸⁸

K tomuto tématu se vyjadřuje i J. Ratzinger (nynější papež Benedikt XVI.), když mluví o tom, že na první pohled se nám může požadavek radikálního feminismu, tedy požadavek naprostého zrovnoprávnění muže a ženy, zdát velmi ušlechtilý. V tomto případě však zdání klame, právě žena je totiž tou, která bude v důsledku tohoto požadavku oklamána. Je jí předstíráno, že bude vysvobozena, ale není tomu tak, bude pouze vytržena ze své bytostné přirozené podstaty.⁸⁹

⁸⁶ Srv. Martinek. *Žena a sociální otázky. Žena v církvi a ve společnosti. Sborník přednášek UKŽ.* s. 48.

⁸⁷ Srv. <http://www.katolickezeny.cz/textspzena97.htm>.

⁸⁸ MD 10.

⁸⁹ Srv. Ratzinger, Joseph. *O víře dnes.* Rozhovor s Vittorem Messorim. Zvon 1994. s. 75.

Nutno podotknout, že rovnost muže a ženy církev nechápe ani tak, že by měly být smazány fyzické a psychické rozdíly mezi pohlavími, staví se tak proti genderu, který mužskou a ženskou roli považuje pouze za výsledek historicko-kulturní podmíněnosti a jehož snahou je také minimalizace tělesných odlišností, takovéto učení totiž podle církve zpochybňuje základ biblické antropologie SZ, tedy stvoření člověka jako muže a ženy.⁹⁰ „Zastírání rozdílnosti nebo duality pohlaví má ohromné důsledky na různých úrovních. Tato antropologie, která zamýšlela hájit úsilí o rovnost ženy a její osvobození od biologického determinismu, ve skutečnosti inspirovala ideologie, které podporují např. zpochybnění rodiny s její přirozenou strukturou dvou rodičů, tedy otce a matky, zrovnoprávnění homosexuality s heterosexuální a nový model polymorfni sexuality.“⁹¹

V podstatě dodnes se církev potýká s „ženskou otázkou.“ V jednom rozhovoru, kde se rozebírá právě verš ohledně církevního mlčení žen, autorka říká: „Tato věta se skutečně dotýká bolestivého bodu. Ženská otázka je jednou z největších výzev dnešní doby a já si nemyslím (přes všechno, co se již stalo), že se nám již na ni v církvi podařilo odpovědět v duchu evangelia.“⁹²

Podívejme se nyní na to, co se podařilo církvi ve vztahu k ženám změnit. Těch skutečností je celá řada, ale přesto ještě zůstává mnoho nezodpovězených otázek a výzev, na které musí církev hledat odpověď.

2.1 Ženy v církevních dokumentech

Druhý vatikánský koncil je v dějinách církve ojedinělý tím, že poprvé za celou historii koncilů se nejednalo o koncil věroučný, ale pastorální, to znamená, že tento koncil chtěl být koncilem péče o lidi,

⁹⁰ Srv. *List biskupům katolické církve o spolupráci mužů a žen ve světě*. s. 2.

⁹¹ Viz tamtéž.

⁹² Baumert. Gruber. *Muž a žena jako Boží obraz – Vztahy mezi pohlavími podle Sv. Pavla*. s. 18.

proto se tolik věnoval palčivým otázkám jako např. důstojnosti člověka, základním lidským právům, svobodě či ateizmu.

Otázkou, kterou je nutno na začátek zodpovědět, zůstává motivace církve. Proč se po tolika staletích, které byly pro ženu z hlediska rovnosti, práv a přístupu ve srovnání s muži nerovnocenné, začíná najednou o ženy zajímat?

Je zde nasnadě odpovědět slovy koncilu: církev zkoumá znamení doby⁹³ a dochází k tomu, že otázka důstojnosti a povolání ženy je a bude čím dál více aktuální. Právě tento poznatek potvrzuje i závěrečné poselství koncilu ženám: „Přichází čas, nadešel čas, kdy se v plné míře dovršuje poslání ženy, kdy žena získává ve společnosti dosud nedostupný vliv, působnost a moc. A tak právě nyní, kdy lidstvo prožívá tak hlubokou proměnu, ženy proniknuté Duchem evangelia mohou mnoho vykonat, pomoci lidstvu a zachránit ho od úpadku.“⁹⁴

Základní motivací je tedy poznání církve, že otázka ženy, její rovnoprávnosti, jejího poslání atd. ve společnosti a církvi nabývá na stále větší aktuálnosti.⁹⁵ Církev si také uvědomuje, že společnost ve svém vývoji prochází krizí morálky, kardinál J. Ratzinger v době, kdy byl prefektem Kongregace pro nauku víry, v jednom rozhovoru říká, že tato krize je úzce spjata s otázkou ženy a její role.⁹⁶

Koncil vychází z poznatku, že žena představuje v životě společnosti konzervativní a stabilizující prvek, jehož správné fungování zaručuje i řádný chod společnosti. Koncilní dokumenty tuto skutečnost reflektují a v souladu s tímto přesvědčením apelují na celou společnost, aby ženám umožňovala převzetí rolí, které jsou ve shodě s jejich přirozenými vlohami, a aby byla podporována a akceptována vlastní a nutná účast ženy v kulturním životě.⁹⁷

⁹³ Srv. GS 4.

⁹⁴ Krátký, Stanislav. *Druhý vatikánský koncil a jeho poselství*. Vyšehrad 1970. s. 51.

⁹⁵ Srv. GS 9.

⁹⁶ Srv. Ratzinger. *O víře dnes*. s. 75.

⁹⁷ Srv. GS 60.

Církev po tolika staletích najednou objevuje ženu ve zcela novém světle. Ženu nevidí jen jako rovnocenný obraz Boží nebo pouhou matku a rodičku potomstva, jde ještě dále, vidí ji jako velmi důležitý článek v životě společnosti, dokonce říká, že právě ženy svou vírou, nadějí a láskou mohou zachránit lidstvo. Ženám pak církev nově svěřuje množství úkolů nejen ve společnosti, ale i uvnitř jí samotné.⁹⁸

Za zmínku stojí i pozdější (pokoncilní) slova papeže Jana Pavla II., který ve své encyklice *Evangelium vitae* píše: „V kulturním obratu směrem k podpoře života hrají jedinečnou a snad i rozhodující roli v myšlení a konání ženy. Jejich úkolem je rozvinout tzv. „nový feminismus“, který by byl schopen rozpoznat a vyjádřit opravdovou podstatu ženství ve všech projevech života společnosti, a odmítnout zároveň pokusy napodobit příklady „kultury v převaze mužské“, aby tak byla skutečně odstraněna jakákoliv diskriminace, násilí a zneužívání.“⁹⁹

V koncilních a pokoncilních dokumentech najdeme i odpověď na otázku: Co je oním bohatstvím, kterým žena může výrazně obohatit život společnosti, potažmo církve?

⁹⁸ Srv. *Apoštolský list Jana Pavla II. daný motu proprio k prohlášení svaté Brigity Švédské, svaté Kateřiny Sienské a svaté Terezie Benedikty od Kříže za spolupatronky Evropy*. ČBK 2001. s. 4-5. Toto nové chápání žen dokazuje i fakt, že papež Pavel VI. přiřkl titul učitelky církve sv. Terezii od Ježíše a sv. Kateřině Sienské, Jan Pavel II. v tomto trendu „oceňování“ žen pokračuje, za spolupatronky Evropy prohlašuje sv. Kateřinu Sienskou, sv. Brigitu Švédskou a sv. Terezii Benediktu od Kříže. K učitelkám církve později ještě připojuje sv. Terezii z Lisieux. V apoštolském listě, který byl k této události vydán, papež píše: „Za zvlášť výmluvnou však považuji volbu ženského projevu svatosti na pozadí prozřetelnostních snah církve a společnosti naší doby o stále jasnější důraz na důstojnost a osobitost darů, jež jsou ženě vlastní.“ Zdůvodňuje i právě důvody opomíjení žen v průběhu dějin církve když říká: „Církev ve skutečnosti již od svých počátků neopomíjí úlohu a poslání ženy, i když někdy pociťovala omezení dané kulturou, která ženě ne vždy věnovala náležitou pozornost. Křesťanské společenství však i v této záležitosti postupně vyžrálo ...“

⁹⁹ EV 99.

Opět můžeme čerpat ze závěrečného poselství koncilu ženám: „Vy ženy se vždycky staráte o krb, máte lásku k životu, ochraňujete kolébku. Znáte tajemství začínajícího života. Utěšujete ve chvíli smrti (...). Smiřujete muže s životem (...) vy, které jste tak často v historii pomohly mužům dovést boj až do konce, vydat svědectví až k mučednictví – pomozte jim ještě jednou, aby neztratili odvahu k velkým činům a také trpělivost a ducha pro skromný začátek (...). Ženy celého světa, křesťanky i nevěřící, vám je v tomto tak těžkém historickém období svěřen život, vám přísluší chránit mír ve světě.“¹⁰⁰

Jan Pavel II. v Evangelium vitae a encyklice MD nastiňuje možný vývoj naší společnosti, říká, že tato společnost se buďto stane kulturou života a lásky, nebo zanikne. Obrací se proto na celou společnost a vyzývá ji k tomu, aby civilizaci lásky budovala, aby pěstovala kulturu dávání v protikladu ke kultuře sobectví a shromažďování.

Poté se papež obrací na ženy a ukazujeme jim jejich nezastupitelnou a jedinečnou úlohu v utváření civilizace lásky. Právě ony mají z podstaty svého ženství velký podíl na utváření takovéto civilizace. Při stvoření byly ženy obdarovány Bohem specifickými vzorci chování, které mohou a mají být vzorem pro vytváření kultury života a lásky. Žena skrze svou vrozenou dispozici k mateřství přirozeně inklinuje k přijímání a rozdávatí lásky. Církev tedy vyzývá ženy, aby tato obdarování uplatňovaly v každodenním životě: svou schopnost vztahovosti, empatie, smysl pro oběť, přijetí druhého bez podmínek, nezištné dávání atd. Právě to jsou dary, které v současné době společnost a církve velmi potřebuje.¹⁰¹

Mužský racionální postoj se v církvi uplatňoval přes dva tisíce let, je nutné, aby na scénu vstoupily ženy, jejichž přístup může být velkým přínosem v oblastech pastorační a evangelizační.

¹⁰⁰ Krátký. Druhý vatikánský koncil a jeho poselství. s. 51-52.

¹⁰¹ Srv. EV 6, 99.

„Tak žena sama chápe a učí i ostatní, že lidský vztah je teprve tehdy autentický, když se otevírá pro přijetí druhého, respektuje a miluje jeho osobnost pro onu důstojnost, kterou jí dává sama skutečnost, že je člověkem, a nikoliv z nějakých jiných důvodů, jako např. pro majetek, sílu, inteligenci, krásu či zdraví. To je ten největší přínos, který církev i lidstvo od ženy očekávají. Je to zároveň nezbytný předpoklad pro přípravu autentické kulturní přeměny.“¹⁰²

Církev si uvědomuje důležitost a nutnost apoštolátu laiků, kteří vykonávají nejen v církvi, ale i ve světě množství aktivit.¹⁰³ Žena má stejně jako muž na základě křtu a biřmování účast na trojím úřadu Krista – krále, proroka a kněze, je tedy uschopněna k základnímu apoštolátu církve, totiž evangelizaci.¹⁰⁴

Nejdůležitějšími složkami apoštolské činnosti laiků jsou: církevní obce, rodina, mládež, sociální sféra, národní a mezinárodní řád. S rostoucím aktivním podílem žen na veřejném a církevním životě se ukazuje jako velmi důležité, aby se zvýšila i účast žen v různých oborech církevního apoštolátu.¹⁰⁵ Žena je pak povolána k tomu, aby při plnění apoštolátu uplatňovala svá specifická obdarování.¹⁰⁶

Souhrnně lze říci, že církev povolává ženu k tomu, aby byla tím, čím má být, aby plně žila své ženství a mateřství ať už ve smyslu fyzickém či duchovním, to je hlavní poselství koncilu a papeže Jana Pavla II. ženám. Církev si uvědomila znamení doby a věnuje se otázkám, jež se týkají důstojnosti a povolání žen. Ve svých dokumentech vyzývá nejen křesťany, ale i celou společnost, aby tento problém vzali vážně a prosazovali důstojnost ženy. Vědomí o ženině zvláštním povolání, kterého se jí dostalo na základě jejích specifických darů, se prohloubilo a rozšířilo v pokoncilové době, církev si uvědomuje, že ženy, jež tato obdarování rozvíjejí a uplatňují

¹⁰² EV 99.

¹⁰³ Srv. AA 1. CHL 8.

¹⁰⁴ Srv. CHL 51.

¹⁰⁵ Srv. CHL 9.

¹⁰⁶ Srv. CHL 51.

v životě, potřebuje nejen ona, ale i celá společnost.¹⁰⁷ Ženě pak proto nově svěřuje množství úkolů ať už na poli církve či společnosti. Dva hlavní úkoly jsou tyto: dát plnou důstojnost životu manželky a matky, druhým úkolem ženy je pak upevnění morální dimenze kultury.¹⁰⁸

Koncilní a pokoncilní chápání ženy, její důstojnosti a povolání by bylo neúplné, jestliže bychom se opomenuli zmínit o Marii. Marii církev dává ženám i sama sobě za příklad a vzor. Marii, Kristově matce a zároveň obyčejné dívce (ženě) z Nazareta, je věnováno v dokumentech množství prostoru. I kardinál Ratzinger ve svých úvahách mluví o léku, který by byl účinný na krizi samotného pojmu církve, na krizi morálky a krizi ženy. Staletími prověřeným a účinným lékem je podle něho právě Maria, skrze niž se můžeme dobrat pravdy o Kristu.¹⁰⁹ Oto Mádr píše: „V Panně a Matce Marii dostalo ženství svůj vrcholný bod a čest.“¹¹⁰

2.2 Možnosti uplatnění ženy v současné církvi

Jak již bylo řečeno, církev sama vybízí ženy, aby byly aktivní a uplatňovaly svá typická obdarování v životě církve a společnosti. Na prvním místě je samozřejmě zmíněno uplatnění ženy v kruhu rodiny. Toto uplatnění je zcela zásadní, žena má být primárně činná uprostřed své rodiny, která je v určitém slova smyslu společností prvního a suverénního řádu, protože právě zde se formuje tvář lidství.¹¹¹

Církev ale zároveň nepřestává hovořit o aktivní spolupráci mezi muži a ženami, která je založena na poznání jejich rozdílností. Jedině na základě poznání odlišností může být spolupráce mužů a žen

¹⁰⁷ *List biskupům katolické církve o spolupráci mužů a žen v církvi a ve světě.* s. 16.
„Musíme přijmout svědectví vydávané životem žen jako objevení hodnot, bez nichž by se lidstvo uzavřelo do sebestřednosti, do snů o moci a do dramatu násilí.“

¹⁰⁸ Srv. CHL 51.

¹⁰⁹ Srv. Ratzinger. *O víře dnes.* s. 84-85.

¹¹⁰ Mádr. *Žena – laik v církvi podle církevních dokumentů. Žena v církvi a ve společnosti. Sborník přednášek UKŽ.* s. 21.

¹¹¹ Srv. *List biskupům katolické církve o spolupráci mužů a žen v církvi a ve světě.* s. 12.

v církvi plodná a schopna nést plody. Společné úsilí nesmí být bojem o moc mezi pohlavími, před tím církev důrazně varuje.¹¹²

Církev nabízí mnoho možností realizace, ale nutno podotknout, že množství činností žena nemůže vykonávat kvůli stávajícím předsudkům, které stále ještě v církvi přetrvávají. O některých možnostech pak často ani samotné ženy nevědí.

Když církev hovoří o laicích, nerozlišuje, zda jde o muže či ženu, označení laik je vztaženo na všechny věřící křesťany vyjma duchovenstva a řeholníků. Druhý vatikánský koncil zdůrazňuje, že přijetím svátosti křtu byli všichni věřící křesťané přivtěleni ke Kristu, z čehož pak plyne, že mají účast na jeho úřadu kněžském, prorockém a královském a tím i zodpovědnost za poslání církve.¹¹³ Úkolem laiků je pak služba ve světě: „Tam je volá Bůh k tomu, aby plnili sobě vlastní úkoly v duchu evangelia a jako kvas přispívali k posvěcení světa jaksi z nitra, a tak především příkladem svého života, vírou, nadějí a láskou hlásali Krista druhým lidem.“¹¹⁴

Na pravou míru uvádí možnosti uplatnění žen v církvi arcibiskup R. J. Castilo Lara při příležitosti vzniku nového kodexu církevního práva (dále jen CIC) v roce 1983. „Co se týče rozlišování muže a ženy v církvi, neexistuje mezi mužem a druhým pohlavím žádný rozdíl s výjimkou ordinace (kněžského svěcení) a od něho odvozených služeb.“¹¹⁵ Z výše citovaných slov by tedy zákonitě vyplývalo, že ke všem ostatním službám vyjma kněžství a jáhenství mají ženy oprávněný přístup.

¹¹² Srv. *List biskupům katolické církve o spolupráci mužů a žen v církvi a ve světě*. s. 2.

¹¹³ Srv. LG 31.

¹¹⁴ Tamtéž.

¹¹⁵ Adam, Adolf. *Liturgika. Křesťanská bohoslužba a její vývoj*. Vyšehrad 2001. s. 278.

Teorie je však jedna věc, praktické naplňování věcí druhou. Církev sama si uvědomuje, jakým problémem je naplňování slov dokumentů v konkrétním životě farnosti, společenství, potažmo celé církve. Často se také setkáváme s nejednotnou praxí v těchto otázkách v rámci jednotlivých diecézí. Problémem je také neznalost a nedostatečná orientace kněží, kteří často nevědí, co Řím v otázkách uplatnění žen v církvi již ustanovil a co ženy vlastně mohou dělat. Ve vztahu kněží k ženám je také stále patrný jistý ostych a strach, který brzdí možnost aktivní a plodné spolupráce.

Otázkou zůstávají konkrétní možnosti seberealizace žen v církvi. Jaké mají ženy tedy možnosti?

Podívejme se nyní na to, co o možnostech uplatnění žen v církvi říká CIC. V kán. 228 § 1 je řečeno, že laici mohou být od duchovních pastýřů pověřeni církevními úřady. Předpokladem pro výkon těchto úřadů jsou nezbytné určité znalosti a schopnosti kandidátů, dále pak příslušné kanonické předání úřadu. Laici jsou pak povinni tento jim svěřený úkol vykonávat podle svých nejlepších znalostí a schopností. Těmito církevními úřady pak může být:

- úřad duchovní správy farnosti v součinnosti s farářem či administrátorem (kán. 517, § 2)
- úřad soudce v senátu (nikoliv soudce samostatného, (kán. 1421 § 2)
- úřad přisedícího s hlasem poradním (kán. 1424)
- úřad vyšetřujícího (kán. 1428 § 2)
- úřad ochránce spravedlnosti (promotor iustitiae) a obhájce svazku (defensor vinculi, kán. 1435).¹¹⁶

S ohledem na téma této práce je mnohem zajímavější kán. 230 CIC, který se zabývá liturgickými službami laiků. Zde je ustanoveno, že všichni laici (včetně žen) mohou být pověřeni na dobu určitou buďto diecézním biskupem nebo duchovním správcem k výkonu těchto služeb: lektor, pomocník při podávání sv. přijímání, předsedání

¹¹⁶ Srv. CIC. kán. 228. Poznámky k CIC. s. 6.

modlitbě lidu (přímluvy), udílení křtu, vedení církevního pohřbu (u posledních dvou jmenovaných smí dát pověření pouze ordinář), předsedání bohoslužbě slova i s podáváním sv. přijímání, v rámci bohoslužby slova posloužit kázáním (ale srv. kán. 766, 767).¹¹⁷

Souhrnně lze tedy říci, že ženy se mohou v současné církvi angažovat jako ochránkyně víry a modlitby (v rodině či ve farnosti), lektorky, akolytky, katechetky, ministrantky, administrátorky farnosti, profesorky teologie, členky různých spolků, sdružení, farních a pastoračních rad, pastorační asistentky, farní hospodyně. Dále mohou podávat eucharistii a zpívat na kůru.¹¹⁸ Připočíst musíme i možnou působnost žen ve výše zmíněných církevních úřadech či liturgických službách. Nutno však podotknout, že tyto možnosti uplatnění (hlavně v církevních úřadech a některých liturgických službách) se týkají velmi malého počtu žen.

Vidíme, že paleta možností realizace žen v církvi je široká, alespoň co se oficiálního učení týká, avšak je nutné přejít od teoretického uznávání aktivní odpovědné přítomnosti ženy v církvi k její praktické realizaci,¹¹⁹ kterou mnohdy předsudky, kněží aj. znemožňují.

„Účast ženy s jejími dary na životě církve a společnosti je zároveň nutnou cestou k její osobní realizaci, na níž se dnes právem trvá. Je zároveň jejím originálním přínosem k obohacení společenství církve a apoštolského působení Božího lidu.“¹²⁰

¹¹⁷ Srv. CIC. kán. 230. Poznámky k CIC. s. 6.

¹¹⁸ Srv. <http://www.katolickezeny.cz/texzanevlitu.htm>.

¹¹⁹ CHL 51.

¹²⁰ Tamtéž.

Na tomto místě je bezpochyby nutné zmínit se o možnostech uplatnění, jež jsou ženám v církvi zapovězeny. Jedná se o kněžství a diakonát (jáhenství). O obou možnostech se v církvi hojně diskutuje, zvláště po vydání apoštolského listu *Ordinatio Sacerdotalis* papežem Janem Pavlem II. v roce 1994. Tento list jasně potvrdil, že kněžské svěcení je vyhrazeno pouze mužům. Ve stručnosti chci zmínit argumentaci magisteria proti svěcení žen.

Podívejme se nejprve na výrok KKC: „Svátost svěcení platně přijímá pouze pokřtěný muž. Pán Ježíš vyvolil muže, aby vytvořil sbor dvanácti apoštolů, a apoštolové udělali totéž, když si vybírali spolupracovníky, kteří měli po nich pokračovat v jejich poslání. Sbor biskupů, s nimiž jsou kněží spojeni v kněžství, zpřítomňuje a aktualizuje sbor Dvanácti až do Kristova návratu. Církev si je vědoma závaznosti této volby, kterou vykonal sám Pán. Proto není možné svěcení žen.“¹²¹

Jaká je tedy argumentace magisteria?

Magisterium se odvolává na samotnou praxi Krista, který si za apoštoly povolal pouze muže, toto rozhodnutí bylo svobodné a nezávislé na dobovém prostředí. Celá praxe církve svěcení žen nezná a vyloučení žen z možnosti přijetí svěcení je v souladu s Božím plánem pro církev. Církev tedy nemá právo na tomto „božím úradku“ nic měnit. Dalším argumentem je fakt, že ani Maria, Matka Boží neměla účast na vlastním kněžském apoštolském poslání a nepřijala ministerium. (Tento argument má pro teologii magisteria velkou závažnost). Kněžské svěcení je pak vyhrazeno jen mužům, aniž by se popírala či umenšovala role a důstojnost žen.¹²²

Argumentace magisteria je mnohými teology kritizována a hodnocena jako nedostatečná. Zajímavým příspěvkem k této diskusi je článek J. Peterse, který vyšel v časopise *Concilium* 4/68 a jež F.M. Davídek, biskup skryté církve, dále okomentoval a představil jako

¹²¹ KKC 1577.

¹²² Srv. Dolista, Josef. Nesouhlas se svěcením žen v dokumentech magisteria. *TS* 2/97. s. 12.

argumentaci (spolu s dalšími faktory), na jejímž základě se rozhodl ženy svěřit. Na úvod si klade autor otázku, zda je žena schopna být se svými specifickými obdarováními, určitým způsobem života a prožíváním lidství přínosem pro církve. Má schopnosti být v moderní době prostřednicí spásy dnešnímu člověku? Autor se tuto otázku snaží zodpovědět na základě studia SZ a NZ, všímá si dějinného vývoje a dochází k tomuto závěru:

- 1) z hlediska exegetického nemáme žádné přesvědčivé argumenty pro vyloučení ženy z kněžských funkcí.
- 2) Vyloučení žen z kněžské funkce je výsledkem dějinného vývoje.
- 3) Tím, že se ustoupilo od právního pojetí úřadu a místo toho je úřad pojímán jako charismatické poslání (misio) a služba, je nutné, aby katoličtí teologové názor na tuto ožehavou otázku předčasně neuzavírali a hledali místo a podíl ženy na kněžském úřadě, ve kterém by žena mohla naplňovat spásonosnou funkci v širším a bibličtějším aspektu.

Autor dále poukazuje na poznatky novodobé antropologie, která dochází k tomu, že být člověkem znamená být mužem i ženou. Žena i muž musí spoluutvářet a spravovat úřad tak, aby pozbyl onu jednostrannost. To, aby byl úřad lidsky naplněn vyžaduje tedy přítomnost obou, muže i ženy zároveň. Tento poznatek nám pak pomůže překonat ono pravidlo, které tak dlouho dominovalo v diskusi kolem svěcení ženy. Náš způsob chápání symbolů tak nebude vést k zastaralému názoru, že když Písmo ukazuje Boha v mužské podobě a historický Ježíš byl také muž, že jediným prostředníkem spásy musí být výhradně muž. Proto autor považuje otázku přístupu žen k církevním funkcím nejen za adekvátní, ale i nutnou.¹²³

Na tomto místě bych chtěla zmínit své osobní stanovisko k přístupu žen k církevním funkcím. I po prostudování mnoha materiálů k tomuto tématu nedokážu jasně rozhodnout, na kterou

¹²³ Srv. Peters, Jan. Jaké má žena místo v církevních funkcích? TS 2/97. s. 36-43.

stranu se přiklonit. Argumenty obou skupin, ať už těch, které kněžství žen říkají jasné ne, nebo těch skupin, které jsou pro, mi připadají stejně důležité a zásadní. Při promýšlení této otázky a hledání odpovědi na ni jsem narazila na názor J. Zvěřiny, který mě zaujal. Zvěřina si je vědom hnutí žen a teologů, kteří se kriticky staví k stávající církevní hierarchii. Tato skupina pak vidí východisko ve svěcení žen alespoň na svátostné jáhenství. Zvěřina zastává názor, že možnost jáhenského svěcení pro ženy je pouze dílčím východiskem, ne řešením a říká: „ je třeba od základu rehabilitovat lidské pojetí ženy podle zjevení Božího, je třeba v duchu Ježíše Krista, v Duchu lásky změnit dosavadní hodnocení ženy, podle skutečné (nejen zbožnostní) ideje mariánské. Je třeba ženě dát v církvi její nenahraditelné místo – nikoliv v napodobení muže, je zkrátka třeba pokusit se o novou teologii ženy. Teprve potom by měla otázka po jejich svěcení smysl.“¹²⁴

Pokud by tento předpoklad byl splněn, tak bych osobně považovala diskusi o jáhenství a kněžství za adekvátnější. Domnívám se ale, že pro budoucnost církve je aktuálnější diskuse o možnosti služby žen jako jáhenek. Jak jsem se již zmínila v kapitole o funkcích a rolích žen v prvotní církvi, jáhenky v prvotní církvi a dalších staletích aktivně působily, takže se zde církev nemůže odvolávat na trvalou a univerzální tradici. Diskuse v církvi je v plném proudu, např. v Německu se otázkou jáhenství žen zabývala würzburgská synoda. V jejím dokumentu nazvaném Služby a úřady je poukazováno mimo jiné na to, že mnoho žen vykonává množství činností, které samy o sobě přísluší jáhenství. V závěru se tato synoda vyslovuje jednoznačně pro jáhenství žen, protože „na základě dnešního postavení ženy v církvi a ve společnosti se zdá nezodpovědné vylučovat ji z teologicky možných a pastorálně žádoucích úředních funkcí v církvi.“¹²⁵

¹²⁴ Zvěřina, Josef. Člověk jako muž a žena. *TT 5/94*. s. 150.

¹²⁵ Srv. Denzler, Georg. Žena ať v církvi mlčí. *TS 1/96*. s. 57.

Klíčovou větou apoštolského listu *Ordinatio sacerdotalis* je toto: Z věrnosti k příkladu svého Pána se církev nepovažuje za oprávněnou dovolit ženám přístup ke kněžskému svěcení.¹²⁶ Touto větou však není řečeno zcela definitivní ne k jáhenskému svěcení žen. Jáhenství žen tedy nadále zůstává otázkou pro budoucnost.

2.3 Feministická teologie

Tuto kapitolu pojmám pouze informativně jako dokreslení představy o současném proudu teologie, ve kterém se výrazně angažují ženy a přinášejí tak nové podněty k teologické a církevní diskusi. V západních vyspělých státech je dnes ženská otázka aktivována a propagována různými proudy feministického hnutí počínaje ženskými spolky a konče radikálními bojovnými feministkami, které muže označují za své úhlavní nepřátele. Feminismus se jako program i problém objevuje na Západě všude – od politických stran až po církevní společenství.¹²⁷

Sama feministická teologie je součástí proudu teologií osvobození, v jejichž zorném úhlu jsou skupiny (ať žen, mužů či dětí), které jsou znevýhodňované na základě sociálního postavení, národa, rasy či pohlaví. Cílem, ke kterému původně feministická teologie směřovala, bylo podat celkovou kritiku teologie, která ospravedlňovala negativní přístup k ženám, jejich vyloučení z teologického vzdělání a ordinované služby. Jde o teologii, která není výhradně pro ženy, je promyšlená z jejich perspektivy, to ano, ale nechce se specializovat výhradně na určitou skupinu lidí. Jde jí o objevování alternativní tradice v dějinách, hledání nových významů, interpretací, imaginativní poetiky, nové mluvy o Bohu, která je plná živých metafor atd.¹²⁸

¹²⁶ Srv. Hünermann, Peter. Teologický rozbor apoštolského listu *Ordinatio Sacerdotalis*. *TT 5/94*. s. 157.

¹²⁷ Srv. Ryšková. *Žena a muž dnes*. *TT 5/94*. s. 147.

¹²⁸ Srv. *Getsemany 2/06*. s. 33.

Tento fenomén vstupuje do myšlení církve během posledních 25-30 let, i když počátky lze odhalit i v minulém století, kdy A. Stantonová vydává první verzi bible pro ženy. Většina představitelk feministické teologie pochází především z USA, ale můžeme se s nimi setkat i v Německu a Latinské Americe.¹²⁹

„Jan XXIII. a II. vatikánský koncil označil feministické hnutí, v němž ženy získávají vědomí své hodnoty, za znamení času, protože ukazuje, že se ženy domáhají práv a závazků hodných lidské osobnosti.“¹³⁰

Právě II. vatikánský koncil, který volá po obnově katolické církve, byl i podnětem k započetí procesu reflexe křesťanských žen. (Tento proces přirozeně souvisel se sekulárním feministickým hnutím, které bylo již v plném proudu). Ženy, které byly zapojeny do diskusních skupin, začínají ovlivňovat teologické myšlení. To pak zavedlo příčinu k vzniku feministické teologie.¹³¹

Vznik feministické teologie je také úzce svázán s dvěma dalšími faktory: prvním je nespokojenost žen s myšlenkami, které je ponižují (již zmíněné Pavlovské listy a jejich výroky – ať žena ve shromáždění mlčí, ženy, buďte podřízeny svým mužům aj. a na základě těchto výroků i dlouholetá praxe církve), druhým je pak skutečnost, že teologické myšlení je omezeno jen na muže, což poskytuje pouze jednostranný pohled, vzniká tedy snaha toto myšlení doplnit o ženské prvky. Tyto snahy se pak promítají i do požadavku na změnu církevní praxe, tzn. zpřístupnit ženám možnost svěcení.¹³²

Co je předmětem feministické teologie, jaké jsou její cíle atd.? Na tuto otázku se pokusím ve stručnosti odpovědět.

Feministickou teologií se rozumí hnutí osvobození, s ním totiž paralelně běží. V tomto hnutí osvobození svůj boj vedou utlačované

¹²⁹ Srv. Pereirová, Teresa Martinho. *Bilance feministické teologie*. TT 5/94. s. 150.

¹³⁰ Tamtéž.

¹³¹ Srv. tamtéž.

¹³² Srv. <http://old.katyd.cz/clanek.php?&id=725>.

třídy, rasy nebo etnické menšiny, ve všech ústech zaznívá slovo lidská práva a všude se rozrůstají nové občanské iniciativy.¹³³

„Feministickou teologií není však něco, co by šlo uchopit do pevně vymezené formy, je to spíše termín zastřešující obrovsky širokou paletu směrů, názorů a přístupů k teologii, kterým je společné pouze to, že nějak zohledňuje téma ženy.“¹³⁴

Feministická teologie participuje na teologii osvobození, jelikož stejně jako ona používá marxistickou kritiku společnosti se speciálním přihlédnutím k postavení diskriminované ženy. D. Duka ve svých skriptech říká, že pokud se zabýváme dílem hlavní americké feministické teoložky E. Schüssler-Fiorenzy, neubráníme se dojmu, že její kritika společnosti vůči postavení ženy je mnohdy pravdivá a oprávněná. To si uvědomuje i církev a přiznává feministické teologii oprávněnost specifického, nikoliv však marxistického, ženského pohledu na náboženské i teologické otázky.¹³⁵

Původním cílem feministické teologie bylo podat celkovou kritiku teologie, mužského pojetí vědy, sexistického náboženství a jeho institucí a především pak etiky. Na této kritice má feministická teologie výrazný podíl. Postupem času ženy poznávají, že mají co říci ve všech teologických disciplínách. Rozvíjí se tak nové bádání a feministická teologie svými vklady obohacuje hlavní obory teologie. Toto bádání pak vytváří nový koncept dějin, v němž se ženy opět stávají viditelnými subjekty.¹³⁶ Jen pro doplnění je nutno dodat, že na evropské půdě se ženy sdružují v ESWTR, což je Evropská společnost žen v teologickém bádání. Jde o vědeckou společnost, která má otevřené dveře pro všechny ženy – teoložky z různých církví a denominací, které bádají v oblasti teologie a příbuzných oborech.

Podle Ch. Schaumbergerové lze feministickou teologii posuzovat jako kritickou teologii, jelikož kritizuje dominující mužskou teologii,

¹³³ Srv. volný překlad. Beyerhaus, Peter a kol. *Frauen im theologischen Aufstand. Eine Orientierungshilfe zur Feministischen Theologie*. s. 17.

¹³⁴ <http://old.katyd.cz/clanek.php?&id=725>.

¹³⁵ <http://krystal.op.cz/pub/ut.htm#I.3.3>.

dále pak jako afirmativní teologii, protože rozvíjí konstruktivní reflexe ze zkušenosti žen a v neposlední řadě také jako teologii inovační, přicházející s novými náměty pro diskusi v oblasti teologie, církve a společnosti.¹³⁷

Feministické teologii jde o objevování alternativních tradic v dějinách, nových biblických interpretací, živých metafor o Bohu, nové uchopení transcendence jako té, která nade vším panuje a je vepsána do přeliv života atd. Základem pro poznání je zkušenost žen, která je často opomíjena a znevažována.

Podívejme se nyní na náčrt hlavních směrů a typických trendů feministické teologie:

- 1) reformní feministická teologie – tyto ženy usilují především o větší přístup k teologickému vzdělání, o ordinaci a větší zaměstnání v církvích a synagogách. Silný důraz je kladen na mezikonfesijní spolupráci, tyto ženy jsou přesvědčeny, že židovství a křesťanství v sobě obsahuje dosud nevyužité možnosti pro revizi tradiční teologie. Pravým smyslem Písma je pak rovnost obou pohlaví, tento fakt se může stát ještě zřetelnějším díky novému lepšímu překladu a exegezi.
- 2) Radikální feministická teologie (feministická teologie osvobození) – Usiluje o radikálnost v původním slova smyslu, totiž dobrat se kořenů židovské a křesťanské víry. Poznání kořenů pak může vést k obnově. Za centrální texty jsou považovány tyto úryvky: Gn 1,27 a Gal 3,28. Tato teologie je otevřená také vůči mimokřesťanským tradicím a symbolům, nestaví jen na biblickém základě. Jako představitelky tohoto křídla lze jmenovat např. E. Schüssler Fiorenzu, D. Sölle, E. Moltmann-Wendel, C. Halkes aj.
- 3) Feministická spiritualita matriarchální – Jde o kulturně kritický směr, který odmítá myšlenku, že v bibli nebo

¹³⁶ Srv. Opočenská, Jana. *Zpovzdálí se dívaly také ženy*. Výzva feministické teologie. Kalich 1995. s. 8.

¹³⁷ Srv. Pereirová. *TT 5/94*. s. 151.

církevních dějinách existovala kritická či mesiánská tradice, která by pro ženy byla relevantní. Členky této skupiny opouštějí náboženské instituce a chtějí znovu obnovit nebo vytvořit náboženství, které by mělo ve svém středu ženský element. Patrné je úsilí o obnovu kultu bohyně matky.¹³⁸

Je bez pochyb, že feministická teologie může církev obohatit v mnoha směrech nebo ji podnítit k diskusi a otevřít tak cestu k novým možnostem uvnitř církve. Církev feministickou teologii respektuje do té míry, nakolik je podle ní prospěšná samotné ženě, tzn. bojuje za její důstojnost, podporuje jí, vybízí k realizaci atd. Požadavky radikálního feminismu (zde představeny jako bod 3) církev jednoznačně odmítá.

¹³⁸ Srv. Opočenská. *Zpovzdálí se dívaly také ženy*. s. 9 –12.

3 O ČEM SNÍ ŽENY V CÍRKVI

Součástí mé práce je ilustrační sonda, která by mi měla pomoci dobrat se k odpovědi na otázku o čem sní ženy v katolické církvi. Důležitým slovem zde je slovo ilustrační sonda, které vyjadřuje skutečnost, že sonda chce být pouze zajímavým doplněním, zpestřením tématu, jejím záměrem nechce a nemůže být žádné konstatování, na to není vzorek respondentek dostatečně reprezentativní, čehož jsem si vědoma. Se sestavováním dotazníku mi pomáhal Mgr. Josef Bernard, jemuž touto cestou děkuji za cenné rady a připomínky. Dotazník je uveden v příloze.

3.1 Metodická část

Jak napovídá téma mé práce, objektem mého výzkumu se staly ženy, členky katolické církve. Dotazník byl anonymní a byl určen ženám od 18 let, přičemž horní hranice nebyla omezena, po zhodnocení výzkumu jsem zjistila, že nejstarší respondentce bylo 79 let. Dotazníky jsem rozdávala ve své domovské farnosti sv. Štěpána v Litoměřicích a ve farnosti sv. Ludmily na Vinohradech, která je farností mého manžela. Dotazníků jsem rozdala zhruba 100 a z tohoto počtu se mi jich vrátilo 68. Tuto celkem velkou návratnost přičítám skutečnosti, že v obou farnostech mě lidé znají a snažili se pomoci.

Dotazník jsem rozdělila do dvou částí, první: část zjišťující sociologickou strukturu - věk, vzdělání a stav žen. Druhou část dotazníku tvořily otázky zjišťující, které jsem si sama pro své účely ještě rozdělila na otázky čistě **informativní** (otázky č. 1,2,4,5,7), v nichž se snažím zjistit jak ženy samotné vnímají své postavení uvnitř církve, zda jsou s ním spokojeny a s jistou zvědavostí jim kladu i otázku, zda by chtěly být kněžem a co by je popř. na kněžství lákalo. Další skupinou jsou otázky **kritické**, v nichž se ženy měly vyjádřit k tomu, co by přivítaly jako vítanou změnu v církvi, s čím jsou spokojené a naopak s čím nesouhlasí, co jim chybí k jejich

seberealizaci (otázka č. 3,6,11). Poslední kategorii pak tvořily **otázky zjišťující úroveň znalostí** žen s ohledem na zaměřené mé práce (otázky č. 8,9,10).

Celý dotazník jsem pak vyhodnocovala pomocí Excelu, do nějž jsem si všechny dotazníky přepsala a s pomocí statistických funkcí mohla se získanými daty dále pracovat. U otázek, které zjišťovaly úroveň vědomostí žen a těch, které měly více možných odpovědí jsem si vypracovala číselný systém a stanovila kriteria, podle kterých jsem pak výsledky zanášela do excelové tabulky.

3.2 Vyhodnocení sondy

3.2.1 Vyhodnocení sociologických dat:

3.2.1.1 Věk versus stav

Počet	stav				Celkem
	svob.	vdaná	rozved.	vdova	
Věk					
do 30	11	8			19
30-39	4	7	4		15
40-49		9			9
50-59	2	10	1	1	14
60 a víc		7		4	11
Celkem	17	41	5	5	68

Na základě této tabulky můžeme říci, že věkové složení respondentek bylo celkem rovnoměrně rozloženo, přičemž nejvíce respondentek – 28 % patřilo do skupiny žen, kterým bylo do 30 let, Nejméně početně zastoupenou skupinou byly ženy od 40 do 49 let, jejich procentuelní zastoupení bylo 13 %. Nejpočetnější skupinu dotazovaných reprezentovaly ženy vdané, které tvořily 60 % ze všech dotazovaných. Nejméně žen bylo rozvedených a vdov, shodně 7 %.

3.2.1.2 Věk versus vzdělání

Počet	vzdělání				
Věk	ZŠ	SŠ	VŠ	Jiné (např.VOŠ)	Celkem
do 30	2	10	7		19
30-39		2	13		15
40-49	1		6	2	9
50-59	1	7	6		14
60 a víc	1	6	4		11
Celkem	5	25	36	2	68

Z této tabulky můžeme vyčíst, že nejvíce dotazovaných žen dosáhlo vysokoškolského vzdělání – 53 %, na druhém místě jsou ženy se středoškolským vzděláním, ty tvoří 37 %. V menšině jsou ženy, které mají pouze základní vzdělání – 7 %, dvě ženy uvádí vzdělání jiné: VOŠ.

Vzhledem k vysoké vzdělanosti žen je možné předpokládat, že tato skupina bude k církvi více kritičtější a bude přicházet s návrhy na možné změny.

3.2.1.3 Vzdělání versus stav

Počet	stav				
Vzdělání	svob.	vdaná	rozved.	vdova	Celkem
ZŠ	2	3			5
SŠ	7	13	1	4	25
VŠ	8	23	4	1	36
Jiné		2			2
Celkem	17	41	5	5	68

Tabulka nám ukazuje, že nejpočetnější skupina, která byla v dotazníku zastoupena, byla skupina vdaných, vysokoškolsky vzdělaných žen. Další početněji zastoupenou skupinou byly vdané středoškolačky.

3.2.2 vyhodnocení zjišťujících otázek:

Jak jsem již naznačila, všeobecné otázky jsem si sama pro sebe rozdělila do 3 kategorií:

- 1/ otázky informační (ot. č. 1,2,4,5,7)
- 2/ otázky kritické navrhuující možnou změnu (ot. č. 3,6,11)
- 3/ otázky zjišťující úroveň znalostí (ot. č. 8,9,10)

add.1. Tyto otázky si kladly za cíl zjistit, jak ženy samotné vnímají své postavení v církvi, zda jsou sami aktivní a zajímají se o něj.

Pokud shrnu odpovědi žen, mohu říci, že přesně 50 % žen označilo odpověď, že je tato otázka nenechává lhostejnými a zajímají se o ni. Otázka č. 2 jasně naznačuje rozdvojenost názorů, 42 % žen totiž vyjadřuje nespokojenost s prostorem, který jim církev dává k jejich vlastní seberealizaci a 32 % žen vyjadřuje spokojenost s ním (29 ku 22 ženám). Vzhledem k rozvířující se debatě o možnosti svěcení žen jsem se zvědavostí čekala na výsledky otázky č.4, která zjišťovala zájem žen o možnost být knězem. Výsledky však ukázaly, že v podstatě ženy o tuto možnost vůbec nestojí, shodlo se jich na tom 94 %. 3 ženy volily otevřenou variantu: možná, jedna zvolila variantu ano. Pokud vezmeme v potaz skutečnost, že více než polovina dotazovaných žen je vysokoškolsky vzdělaných (tedy mají něco co je pro kněžství mimo jiných dalších faktorů podstatné a možnost kněžství je vůbec neláká), vkrádá se zde myšlenka, zda je diskuse o kněžství žen, tak jak na ni feministické teoložky poukazují tak aktuální a opodstatněná. Našly by se vůbec ženy, které by o tuto službu stály?

V duchu svého ženství, svých specifických obdarování ženy odpovídají na otázku č. 5, která se týká lákavosti kněžství. Nejvíce žen totiž označuje možnost služba lidem – být neustále k dispozici (26 žen). Rodinné a pracovní vytížení žen je v rozporu s touhou mít více času na duchovní život a možností duchovního růstu, a tak je tato odpověď hned v závěsu za službou lidem.

Již naznačený trend nevelkého zájmu žen o kněžské či jáhenské svěcení znovu podtrhují výsledky otázky č. 7, kdy jako nevhodné možnosti pro působení ženy v církvi označují ženy právě kněžství a jáhenství (78 % a 63 % žen). 32 % žen vidí jako nevhodné podávání eucharistie. Tyto výsledky do jisté míry přičítám skutečnosti, že 49 žen je ve věkové kategorii od 30 do 79 let, a tak jsou jejich názory spíše konzervativnější. Pokud by byl vzorek žen mladšího věkového složení tak se domnívám, že by číslo nebylo tak velké. Potvrzují to i různé statistiky - čím mladší generace, tím více je otevřenější.

Jako nejvhodnější činnosti pro ženu v církvi bylo označeno vyučování náboženství, aktivní účast ve farní radě a studium teologie. (96 %, 86 %, 72 %).

add. 2. Nyní se dostávám k vyhodnocení otázek, ve kterých ženy mohly kriticky říci, co jim v církvi chybí, s čím jsou spokojeny či nespokojeny, co by rády změnily.

Na žebříčku toho, co ženám chybí v církvi k jejich realizaci, se na předním místě umístil nedostatek času (45 %), osobní energie (42 %) a shodně pak chybějící spolupráce a podpora ze strany kněží (30 %). Zhruba polovina žen projevila v otázce č. 6 touhu něco na církvi změnit, a to především v těchto oblastech: podpora ženy, ocenění jejich specifických obdarování, větší přístup do církevního života, možnost spolurozhodování o dění v církvi (30 % žen). Mnoho žen by také uvítalo změny v chování kněží vůči ženám, očekávaly by větší podporu, spolupráci (nejen jako uklízeček kostelů). Některé ženy se shodly na tom, že by se mělo usilovat o kvalitnější formaci kněží a dbát na jejich vyzrálost k této službě.

Celková spokojenost žen se svým postavením v církvi je nejednoznačná, jak to naznačují i výsledky sondy. 28 % žen totiž odpovídá, že je spokojeno, 40 % je spokojeno částečně: nejvíce jsou spokojeny s dostatečným prostorem, který je ženě v církvi ponechán, se svou úlohou ženy. Nespokojeny jsou s předsudky, které ještě v církvi panují, s diskriminací, chápání žen jako méněcenných ve

srovnání s muži. Ženy také vyjadřují svou nespokojenost s kněžími. 26 % žen uvádí, že se o danou otázku vůbec nezajímá.

add.3. Cílem těchto otázek bylo zjistit úroveň znalostí žen. Mají ženy povědomí, jaké kroky sama církve v tomto ohledu podniká, znají církevní dokumenty, které se zabývají ženou a její důstojností? Znají nějakou církevní organizaci, která sdružuje ženy?

I přesto, že 50 % žen uvedlo, že se občas zajímají o postavení ženy v církvi, je možno říci, že jejich znalosti dokumentů, hnutí a feministické teologie nejsou příliš velké. V podstatě můžeme stručně shrnout, že pouze 23 % žen znalo nějaké hnutí, nejčastěji uváděným byla UKŽ. Co je feministická teologie, o co usiluje, alespoň částečně dokázalo říci 55 % žen, i když musím podotknout, že při hodnocení této otázky jsem byla shovívavá a započítávala jako odpověď i stručná hesla. Církevní dokumenty příliš žen nezná, 52 % označilo možnost ne či nevím, 30 % žen prokázalo znalost alespoň jednoho.

3.3 Shrnutí výsledků sondy

Na základě zjištěných výsledků bych chtěla stručně shrnout, o čem sní ženy v církvi, tak jak to vyplynulo z této ilustrační sondy.

Ženy sní o církvi, která je otevřená, podporuje je, oceňuje jejich ženství a jeho specifika a nevidí je pouze jako rodičky dětí a uklízečky kostelů, ale dává jim možnost spoluúčastnit se na životě církve a rozhodovat o dění v ní. Ženy sní také o kněžích, kteří k ženám nepřistupují s předsudky a strachem, ale jejich postoj k ženám je otevřený a bratrský. Ženy sní také o dostatku času, který by jim umožnil více duchovně žít a prohlubovat svůj život. Ženy touží po tom, aby církve nejen psala své dokumenty, ale hlavně, aby je uváděla v život. Ženy by rády pracovaly pro církve, ale sní o tom, že pro to budou vytvořeny podmínky a jejich hlas bude brán vážně.

Závěrem bych chtěla použít slova jedné z žen, která napsala: „Jako žena v církvi sním o církvi, která bude PRAVDIVÝM společenstvím vzájemně se milujících a pomáhajících si lidí na cestě k Bohu. A pak bude moci svět říci „Pohledte na ně, jak se milují“ a nebude to fráze.“

ZÁVĚR

Cílem mé práce bylo nastínění pohledu církve na ženu a její postavení v ní. Snažila jsem se vykreslit obraz ženy v prvotní a současné církvi. Tato práce nemá být srovnáním, jejím výsledkem nechce být konstatování, že v prvotní či současné církvi je ženám lépe. Spíše jde o to ukázat, že v každé době (i když mezi nimi stojí 2000 let) se ženy při hledání své identity, svého místa v církvi potýkaly a potýkají s množstvím předsudků, znevažování, házení klacků pod nohy atd. (Tuto skutečnost podle mého názoru dobře ilustruje sonda, která se snažila být zajímavým exkursem a zpestřením tohoto tématu). Na druhou stranu je nutno vidět, že církve mnohé předsudky sama boří a snaží se k ženě nalézt cestu, podporuje ji, ukazuje na její specifická obdarování a vybízí k jejich realizaci. Tento nový přístup k ženě odstartoval II. vatikánský koncil a učení Jana Pavla II. Avšak zůstává množství výzev, na které ještě církve musí hledat odpověď, musí se snažit teorii obsaženou v církevních dokumentech převádět do církevní praxe, inspirací jí může být nejen vztah Krista, jedinečnost stvoření, ale i vztahy v pavlovských obcích, když se odmyslí balast, který se na některé výroky během dějin církve nabalil a zveličil.

Jediným, kdo k ženě přistupoval bez jakýchkoliv předsudků, byl Kristus, jehož chování k ženám bylo revoluční. Kristovo chování k ženám (ale i obecně) má být stálým zdrojem inspirace pro všechny křesťany. Zvláště církvi je v dnešní době svěřen nelehký úkol neustále se tázat po tom, jak by různé otázky v dnešní době řešil Kristus. Nemohou být jakousi vizí do budoucnosti ohledně postavení žen slova papeže Pavla VI., který říká: „v křesťanství více než v jiném náboženství má žena od počátku zvláštní důstojné postavení (...) je určena, aby byla součástí živé a čínorodé struktury křesťanství tak

výrazným způsobem, že snad nebyly využity všechny tyto možnosti.¹³⁹

Je na církvi, jak se k této výzvě, která byla pronesena již před lety, a přesto je i dnes aktuální, postaví.

¹³⁹ MD 1.

4 RESUMÉ

In dieser Arbeit beschäftige ich mich mit Frauen in der katholischen Kirche. Nicht nur die Kirche, sondern auch ganze Gesellschaft spricht von Würdigkeit der Frauen und Rechtsgleichheit Frauen mit Männern. Diese Fragen sind sehr aktuell, die Kirche reflektiert das und reagiert daran. Wie, das möchte ich gerade in dieser Arbeit beantworten zu schaffen.

Im ersten Kapitel suche ich biblischen und theologischen Grundlage dazu nach. Antworte finde ich in Genesis (Gn 1,27; 2,18; 20-23). Dann zeige ich Bild der Frau in Alten und Neuen Testament. In NT ist Hauptpunkt Beziehung Jesus zur Frauen und dann auch das, was Paulus von Frauen gesprochen hat. Am Ende Kapitel zeige ich was alles Frauen in Kirche in dieser Zeit machen konnten.

Im zweiten Kapitel frage ich wie sieht es mit Frauen in der katholischen Kirche heute aus. Die Frauen wurden lange Jahrhundert ganz unsichtbar, sie hatten keine Rechte, sie haben in Unterordnung von Männern gelebt. Was hat sich in gegenwärtige Kirche verändert? Ich zitiere kirchliche Dokumente aus zweiten Vatikanischen Konzil und dann auch Worte, die zu den Frauen Papst Johannes Paulus II. gesagt hat. Ich beschäftige mich kurz auch mit Phänomen Feministische Theologie und mit Möglichkeiten von Aktivitäten Frauen im Kirchenleben.

Es ist viel Neues geschehen, die Kirche hat sehr viel gemacht, aber trotzdem bleibt viele Fragen, die die Kirche antworten muss, zum Beispiel Priester oder Diakonweihe der Frauen usw.

5 PŘEHLED POUŽITÝCH ZKRATEK

5.1 Zkratky citovaných knih Písma svatého

Gn	První kniha Mojžíšova (Genesis)
Dt	Pátá kniha Mojžíšova (Deuteronomium)
1 Sam	První kniha Samuelova
2 Sam	Druhá Samuelova
Sir	Sirachovec
Př	Příslaví
Kaz	Kazatel
Mt	Matouš
Mk	Marek
Lk	Lukáš
Jan	Jan
Sk	Skutky apoštolské
Řím	Římanům
Kol	Kolosanům
1 Kor	První list Korintským
Gal	Galatským
Ef	Efezským
Tes	První list Tesalonickým
2 Tim	Druhý list Timoteovi
1 Petr	První list Petřův
2 Petr	Druhý list Petřův
1 Jan	První list Janův
Zj	Zjevení Janovo

5.2 Zkratky církevních dokumentů

- MD Mulieris Dignitatem, Apoštolský list papeže Jana Pavla II. O důstojnosti a povolání ženy
- GS Gaudium et spes, Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě
- LG Lumen Gentium, Věroučná konstituce o církvi
- AA Apostolicam actuositatem, Dekret o apoštolátu laiků
- CHL Christifideles Laici, Posynodní apoštolský list Jana Pavla II., O povolání a poslání laiků v církvi a ve světě
- EV Evangelium vitae, Encyklika Jana Pavla II., O životě, který je nedotknutelné dobro
- DCE Deus caritas est, Encyklika Benedikta XVI.

5.3 Ostatní zkratky

- CČSH Církev Československá husitská
- CIC Kodex kanonického práva, *Codex iuris canonici*
- ČBK Česká biskupská konference
- KKC Katechismus katolické církve
- NZ Nový Zákon
- SZ Starý Zákon
- TS Teologický sborník
- TT Teologické texty
- UKŽ Unie katolických žen

6 PŘEHLED POUŽITÉ LITERATURY

6.1 Církevní dokumenty

- [1] Apoštolský list Jana Pavla II. daný motu proprio k prohlášení svaté Brigity Švédské, svaté Kateřiny Sienské a svaté Terezie Benedikty od Kříže za spolupatronky Evropy. ČBK 2001. 12 s.
- [2] Bible, Praha 1991, ISBN 80-7113-009-5.
- [3] Deus caritas est. Encyklika Benedikta XVI. Praha: Paulínky, 2006. 61 s. ISBN 80-86949-03-6.
- [4] Dokumenty II. vatikánského koncilu. Přel. Kol. aut. 1. vyd. Praha: Zvon, 1995. 603 s. ISBN 80-7113-089-3.
- [5] Evangelium vitae. Encyklika Jana Pavla II. O životě, který je nedotknutelné dobro. Praha: Zvon, 1995. ISBN 80-7113-139-3.
- [6] Christifideles Laici. O povolání a poslání laiků v církvi a ve světě. 2. vyd. Praha: Zvon, 1996. 129 s. ISBN 80-7113-162-8.
- [7] Katechismus katolické církve. Přel. J. Koláček. 1. vyd. Praha: Zvon, 1995. 791 s. ISBN 80-7113-132-6.
- [8] List biskupům katolické církve o spolupráci mužů a žen v církvi a ve světě. Kongregace pro nauku víry. Praha: ČBK, 2004. 20 s.
- [9] Mulieris Dignitatem. Encyklika Jana Pavla II. O důstojnosti a povolání ženy. 1. vyd. Praha: Zvon, 1992. 73 s. ISBN 80-7113-053-2.

6.2 Literatura

- [10] Adolf, Adam. Liturgika. Křesťanská bohoslužba a její vývoj. Přel. V. Konzal a P. Kouba. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2001. 472 s. ISBN 80-7021-420-1.
- [11] Bahenská, Marie. Počátky emancipace žen v Čechách. Dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. 175 s. ISBN 80-7277-241-4.

- [12] Baumert, Norbert; Gruber, Margareta. Muž a žena jako Boží obraz. Vztahy mezi pohlavími podle Sv. Pavla. Přel. P. Hruška. 44 s.
- [13] Beyerhaus, Peter a kol. Frauen im theologischen Aufstand. Eine Orientierungshilfe zur Feministischen Theologie. Neuhausen-Stuttgart: Hänslers, 1983. 126 s. ISBN 3-7751-0874-2.
- [14] Croissant, Jo. Kňazstvo ženy alebo kňazstvo srdca. Přel. D. Kotmanová. 1. vyd. Bratislava: Serafín, 1994. 165 s. ISBN 80-85310-42-2.
- [15] Drápal, Dan. Emancipace žen v církvi? 1. vyd. Praha: Návrat domů, 2003. 117 s. ISBN 80-7255-084-5.
- [16] Heine, Susanne. Frauen der frühen Christenheit. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1986. 194 s. ISBN 3-525-60622-2.
- [17] Holý, Libor. Lektorát a akolytát žen? Pastorační středisko Praha, 1997. 47 s.
- [18] Kaňa, Jiří. Jáhni a my. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005. 119 s. ISBN 80-7192-957-3.
- [19] Kodex kanonického práva. Přel. M. Zedníček. 1. vyd. Praha: Zvon, 1994. 812 s. ISBN 80-7113-082-6.
- [20] Kol. aut. Encyklopedie Bible (M-Ž). Přel. Kol. aut. 1. vyd. Bratislava: Gemini, 1992. 740 s. ISBN 80-85265-32-X.
- [21] Kol. aut. Příruční slovník biblický. Praha: Kropáč a Kucharský, 1940.
- [22] Kol. aut. Svatý Pavel, synagoga a církev. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1994. 106 s.
- [23] Kol. aut. Výklady ke Starému zákonu (Gn-Dt). 1. vyd. Praha: Kalich, 1991. 600 s. ISBN 80-7017-408-0.
- [24] Krátký, Stanislav. Druhý vatikánský koncil a jeho poselství. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1970. 62 s.
- [25] Malínská, Jana. Do politiky prý žena nesmí – proč? Vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. 173 s. ISBN 80-7277-295-3.

- [26] Neudorfllová, L. Marie. České ženy v 19. století. Úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci. Praha: Janua, 1995. 446 s. ISBN 902622-2-8.
- [27] Opočenská, Jana. Zpovzdálí se dívaly také ženy. Výzva feministické teologie. 1. vyd. Praha: Kalich, 1995. 159 s. ISBN 80-7017-912-0.
- [28] Ratzinger, Joseph. O víře dnes. Rozhovor s Vittorioem Messoriem. Přel. A. Loula. 1. vyd. Praha: Zvon, 1994. 164 s. ISBN 80-7113-100-8.
- [29] Trojan, S. Jakub. Idea lidských práv v české duchovní tradici. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 2002. 255 s. ISBN 80-7298-044-0.
- [30] Žena v církvi a ve společnosti (ve vztahu k církevním dokumentům). Sborník přednášek pořádaných UKŽ v období 1997 – 1999. Pastorační středisko Praha. 79 s.

6.3 Časopisy:

Teologické texty 5/1994:

Mádr, Oto. Bez nich bychom nežili. s. 145.

Ryšková, Mireia. Žena a muž dnes. s. 146-148.

Zvěřina, Josef. Člověk jako muž a žena. s. 148-150

Pereirová, M.T. Bilance feministické teologie. s.150-153.

Hünemann, Peter. Teologický rozbor apoštolského listu *Ordinatio Sacerdotalis*. 157-160.

Salve 1/2005:

Zedníček, Miroslav. Jáhenky v církvi. s. 109-112.

Ryšková, Mireia. Žena ve starověké společnosti a v prvotní církvi. s 7-23.

Teologický sborník 2/1997:

Denzler, Georg. Žebro Adamovo. s. 3-11.

Dolista, Josef. Nesouhlas se svěcením žen v dokumentech magisteria. s. 12-15.

Peters, Jan. Jaké místo má žena v církevních funkcích? s. 36-44.

Teologický sborník 1/1996:

Denzler, Georg. Žena ať v církvi mlčí. s. 53-59.

Communio 2/1998:

Feuillet, André. Triumf ženy podle Protoevangelia. s. 128-140.

Křesťanská revue 4/2003:

Opočenská, Jana. Pavel a ženy. s. 89-98.

Getsemany 2/2006:

Feministická teologie a ESWTR.

6.4 Internetové zdroje:

Koronthályová, Markéta. Žena v církvi. Dostupný z:

<http://www.katolickezeny.cz/texzanevlitu.htm>.

Koronthályová, Markéta. Úvaha o postavení ženy v současné církvi.

Dostupný z: <http://www.katolickezeny.cz/texspzena97.htm>.

Machula, Tomáš. Podoby feministické teologie. Dostupný z:

<http://old.katyd.cz/clanek.php?&id=725>.

Duka, Dominik. Úvod do teologie. Dostupný z:

<http://krystal.op.cz/pub/ut.htm#I.3.3>.

7 PŘÍLOHA

7.1 Dotazník

Dobrý den. Jmenuji se Jitka Sklenářová a jsem studentkou VOŠ Jabok a ETF UK. Studuji poslední ročník a přede mnou leží nelehký úkol napsání bakalářské práce. Práci píši na téma: O čem sní ženy v katolické církvi. Vyplněním tohoto dotazníku mi poskytnete cenné informace, které mi poslouží k zpracování praktické části mé práce. Dotazník je určen všem ženám od 18 let, které jsou členkami katolické církve. V dotazníku neexistují správné ani špatné odpovědi, pro mou práci je stěžejní váš osobní názor. Dotazník by vám neměl zabrat více než 15 minut, celý je samozřejmě anonymní.

Děkuji za váš čas a trpělivost

Jitka Sklenářová

Statistické otázky:

1. věk:

2. nejvyšší dosažené vzdělání:

- Základní
 Středoškolské

- vysokoškolské

3. stav:

- svobodná
 vdaná

- rozvedená
 vdova
-

Všeobecné otázky:

Vyplňte vždy tu odpověď, se kterou se nejvíce ztotožňujete, která vám je nejbližší nebo se kterou souhlasíte.

1. Zajímáte se o postavení ženy v katolické církvi?

- ano, velmi ano, občas spíše ne vůbec

2. Myslíte si, že je ženám uvnitř církve ponechán dostatečný prostor pro seberealizaci (nejen jako matky)?

- ano ne
 částečně touto otázkou se vůbec nezabývám

3. Co vám k vaší seberealizaci na půdě církve chybí?
V této otázce je možné zatrhnout libovolný počet odpovědí.

☐ podpora ze strany kněží	☐ vzdělání
☐ dostatek osobní energie	☐ čas
☐ ocenění	☐ pozitivní minulá zkušenost
☐ zájem farnosti	☐ spolupráce
☐ pracovní podmínky	☐ nechybí mi nic

4. Pokud byste měla možnost být vysvěcena na kněze, chtěla byste jím být?

- ano
 ne
 možná

5. Kdybyste uvažovala o kněžském svěcení, co by vás na práci kněze lákalo?
Je možné zaškrtnout více odpovědí.

- více času na duchovní život
 možnost duchovního růstu, stálého zlepšování
 zpovídání
 kontakt se všemi věkovými skupinami lidí
 působení v církevních strukturách, podílení se na budování církevního života
 neohraničená pracovní doba
 služba lidem – být neustále k dispozici
 zodpovědnost za svěřené „ovečky“
 plánování akcí
 život v celibátu
 starost o kostely
 jiné:

.....

6. Existuje něco, co byste v církvi ohledně rovnoprávnosti mužů a žen, postavení ženy, změnila? Napište konkrétně co:

.....
.....
.....
.....

7. Zatrhněte ty možnosti, o kterých si myslíte, že by pro ženu v církvi byly vhodné:
tuto odpověď vyznačte křížkem. Podtrhnutím označte ty možnosti, o kterých si myslíte, že jsou pro ženu nevhodné.

☐ výuka náboženství	☐ studium teologie
☐ ministrování	☐ aktivní účast ve farní radě
☐ praní a žehlení „kostelního prádla“	☐ podávání eucharistie
☐ úklid kostela	☐ trvalé jáhenství

- vedení společenství
- kněžství

administrátorka farnosti*

*(zde je míněna ta situace, kdy je farnost bez kněze a péčí o materiální zabezpečení je pověřen laik)

8. Znáte nějaká hnutí uvnitř katolické církve, která se zajímají o postavení ženy na půdě církve?

.....
.....
.....

9. Co je podle vás feministická teologie, o co usiluje?

.....
.....
.....

10. Znáte nějaké církevní dokumenty (listy, encykliky atd.), které se zabývají postavením, úlohou žen v církvi?

.....
.....
.....

11. Jste s postavením ženy v katolické církvi spokojena?

- ano, velmi
- částečně – jsem spokojena s:

.....
nejsem spokojena s:
.....

- nezajímám se o to

12. Máte jakékoli připomínky k tomuto tématu, které byste chtěla dodat?

.....
.....
.....
.....

Děkuji za čas, který jste věnovala vyplnění tohoto dotazníku.